

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**OBRAZ ČESKÝCH KRÁLOVEN
VE STŘEDOVĚKÝCH KRONIKÁCH**

Vedoucí práce: Mgr. Jana Skálová, Ph.D.

Autor práce: Mgr. Martina Vaňková

Studijní obor: Učitelství českého jazyka a dějepisu pro střední školy

Ročník: třetí

2016

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Písku dne 11. prosince 2016

.....

Martina Vaňková

Děkuji vedoucí práce Mgr. Janě Skálové, PhD., a konzultantce PhDr. Věře Pospíšilové za odborné vedení práce, podnětné rady a připomínky a v neposlední řadě též za trpělivost. Rovněž děkuji své rodině a svému snoubenci za podporu projevenou při vzniku této práce.

Anotace

Diplomová práce *Obraz český královen ve středověkých kronikách* se zabývá literárním obrazem dvou českých královen, a to Kunhuty Uherské a Elišky Přemyslovny, v českých kronikách. Pro tento účel byla vybrána díla pocházející z období vrcholného až pozdního středověku, tedy *Kronika tak řečeného Dalimila*, *Zbraslavská kronika* od autorů opatů Oty a Petra Žitavského, *Kronika Františka Pražského*, *Kronika pražského kostela* od Beneše Krabice z Weitmile, *Kronika česká* od Přibíka Pulkavy z Radenína, *Kronika česká* od Jana Marignoly a *Stručné sepsání kroniky římské a české* od opata Neplacha.

Prvním záměrem práce je analyzovat obraz obou královen v uvedených dílech a interpretovat subjektivní postoj každého z historiografů. Dalším cílem je vytvořit komparaci obrazů obou panovnic, přičemž je přihlédnuto k okolnostem, za nichž jednotlivá díla vznikla. Posledními úkoly, které si tato práce klade, je definovat ideální vlastnosti a naopak kritizované vlastnosti vladařky z pohledu vybraných kronikářů a zjistit, zda dle jejich líčení byly politicky aktivní.

Annotation

The diploma thesis *The image of Czech queens in medieval chronicles* examines the literary image of two Czech queens, they are Kunhuta of Hungary and Elizabeth of Bohemia, in the Czech chronicles. For this purpose, the works originating from the high to the late Middle Ages were selected, *Kronika tak řečeného Dalimila*, *Zbraslavská kronika* from authors abbots Ota and Petr Žitavský, *Kronika* of František of Prague, *Kronika pražského kostela* from Beneš Krabice from Weitmile, *Kronika česká* from Přibík Pulkava from Radenín, *Kronika česká* from Jan Marignola and *Stručné sepsání kroniky římské a české* from abbot Neplach.

The first aim is to analyze the image of the two queens in these above mentioned works, and interpret the subjective view of each historian. Another goal is to create a comparison of the images of the two queens, taking into account the circumstances under which the individual works were created. The final task, which this work aims to is to define the ideal properties and the criticized properties of the ruler from the perspective of selected chroniclers and determine whether they were politically active by author's point of view.

Obsah

Úvod.....	7
1. České královny v současné historiografii	9
Eliška Přemyslovna.....	11
Kunhuta Haličská.....	11
2. Vývoj kronikářství v Čechách	13
2.1 Definice žánru.....	13
2.2 Kroniky staršího období.....	15
2.3 Kroniky doby Karla IV.	17
2.4 Kroniky období husitského a humanistického.....	20
3. Obraz českých královen ve středověkých kronikách.....	22
3.1 Kunhuta Uherská	22
3.1.1 <i>Kronika tak řečeného Dalimila</i>	22
3.1.2 <i>Zbraslavská kronika</i>	23
3.1.3 František Pražský, <i>Kronika</i>	26
3.1.4 Beneš Krabice z Weitmile, <i>Kronika pražského kostela</i>	27
3.1.5 Přibík z Radenína, řečený Pulkava, <i>Kronika česká</i>	27
3.1.6 Jan Marignola, <i>Kronika česká</i>	29
3.1.7 Neplach, <i>Stručné sepsání kroniky římské a české</i>	30
3.2 Eliška Přemyslovna.....	31
3.2.1 <i>Kronika tak řečeného Dalimila</i>	31
3.2.2 <i>Zbraslavská kronika</i>	32
3.2.3 František Pražský, <i>Kronika</i>	48
3.2.4 Beneš Krabice z Weitmile, <i>Kronika pražského kostela</i>	54
3.2.5 Přibík z Radenína, řečený Pulkava, <i>Kronika česká</i>	59
3.2.6 Jan Marignola, <i>Kronika česká</i>	61
3.2.7 Neplach, <i>Stručné sepsání kroniky římské a české</i>	62
4. Analýza subjektivního hodnocení kronikářů	64
Závěr	69
Použitá literatura	73
Přílohy.....	75

Úvod

Kunhuta Uherská (Haličská) a Eliška Přemyslovna, dvě ženy, které měly na jedné straně tolik společného, ale na druhé straně také odlišného. Kunhutu Uherskou a Elišku Přemyslovnu vedle toho, že žily v témže století¹ a že byly českými královnami, ženami a matkami slavných českých králů, spojuje ještě další důležitý fakt. Obě ženy znamenaly pro České království ve své době naději a byla do nich vkládána velká očekávání. První jmenovaná panovnice, pocházející z cizího prostředí, se provdala za významného českého krále a jejím hlavním úkolem bylo v téměř bezvýchodné situaci dát králi i jeho zemi dědice trůnu. Druhá uvedená královna znamenala spojnici mezi významným rodem, který zde vládl po celá staletí, ale který ve své hlavní linii neměl již legitimní mužské potomky, a nově příchozím rodem Lucemburků.

Do jaké míry se oběma panovnicím dařilo plnit očekávání, která do nich vložili jejich souputníci? Jak středověcí kronikáři hleděli na „cizí“ královnu uherského původu a jak vnímali královnu pocházející z domácího rodu? V čem se tyto výjimečné ženy lišily a co měly naopak společného? Jaké vlastnosti kronikáři na českých panovnicích oceňovali, a jaký byl tedy celkový obraz středověké královny vytvořený perem soudobého kronikáře?

K zodpovězení výše uvedených otázek budou použity následující středověké kroniky. První dílo, *Kronika tak řečeného Dalimila*, bylo sepsáno na přelomu desátých a dvacátých let 14. století autorem pocházejícím z vyšší společenské vrstvy. *Zbraslavská kroniky* od autorů opatů Oty a Petra Žitavského vznikla v polovině téhož století a odráží postoje duchovního stavu. Zbývající kroniky, tj. *Kronika Františka Pražského*, *Kronika pražského kostela Beneše Krabice z Weitmile*, *Kronika česká Přibíka Pulkavy z Radenína*, *Kronika česká Jana Marignoly* a *Stručné sepsání kroniky římské a české* od opata Neplacha, vznikly v průběhu vlády Karla IV., což se promítlo do koncepce samotných děl.

První kapitola diplomové práce nese název *České královny v současné české historiografii* a jsou v ní předloženy obecné informace o ženách, především královnách, žijících ve středověku. Stranou nemohly být ponechány ani základní biografické údaje obou žen. Druhá teoretická kapitola, nazvaná *Vývoj kronikářství v Čechách*, zobrazuje

---

¹ Eliška Přemyslovna zemřela roku 1330.

přehled a časové zařazení kronik, jež vznikly na území Českého knížectví a posléze království od počátku až po období renesance a humanismu.

V pořadí třetí a současně též nejrozsáhlejší kapitola *Obraz českých královen ve středověkých kronikách* obsahuje rozbory obrazů Kunhuty Uherské a posléze Elišky Přemyslovny na stranách výše uvedených děl. Zvláštní důraz je zde kladen na *Zbraslavskou kroniku*, neboť toto dílo předkládá čtenáři nejzevrubnější popis událostí, přičemž některých z nich byl autor očitým svědkem.

Poslední kapitola, nazvaná *Analýza subjektivního hodnocení kronikářů*, vyhodnocuje a komparuje výsledky z předcházející kapitoly, tj. jak vybraní kronikáři vnímali tyto královny. Při této analýze je přihlédnuto k období a okolnostem vzniku jednotlivých děl. V *Závěru* jsou komparovány obrazy obou panovnic tak, jak je soudobí historiografové zapsali se zohledněním toho, která královna dostala na jejich stranách více prostoru. Dále je analyzováno, jaké vlastnosti královen autoři velebili a jaké naopak odsuzovali a do jaké míry se obě královny angažovaly v politice.

Účelem této práce není analyzovat faktografickou úroveň jednotlivých kronik, nýbrž zhodnotit, jak zde byly vykresleny obrazy Kunhuty Uherské a Elišky Přemyslovny. V této práci jsou analyzovány jen relevantní zmínky obsažené v dílech.

1. České královny v současné historiografii

Středověký pohled na ženu lze označit jako bipolární - na jednu stranu na ni bylo nahlíženo coby na „*bytosť nedokonalou, nesvéprávnou, hodnou neustálé ochrany a poručnictví*“. Na druhou stranu si společnost uvědomovala, že na jejích bedrech spočívá zajištění kontinuity rodu, potažmo lidstva.² Jak ve své publikaci zdůrazňuje Milena Lenderová - druhořadné postavení žen na jedné straně souviselo s negativním vnímáním jejich fyzické stránky a fyziologických procesů, na straně druhé s podceňováním „*jejich duchovna a intelektu*“.³ Odlišný pohled na ženskou stránku přinesl „*rozmach rytířské a dvorské kultury*“.⁴

Jakým způsobem probíhala výchova knížecích či královských dcer? Přibližně první čtyři léta od narození dívka trávila „*v péči matky, chův, kojných a houfu služebnic*“. Na konci tohoto období většinou probíhaly první debaty o potencionálním ženichovi. Následovala klášterní výchova, odkud se dívka vracela v jedenáctém či dvanáctém roku života, kdy opětovně ožily úvahy o sňatku. Dívka se v tomto věku učila základy „*vzdělání, hudby, dobrého chování a ručních prací*“. Ve výjimečných případech mohl následovat ještě „*edukační pobyt na některém z renomovaných dvorů*“.⁵

Velmi důležitý okamžik v životě středověké ženy znamenal sňatek. Přestože církve upřednostňovala pohlavní zdrženlivost, manželský svazek měl ve společnosti své důležité postavení. Žena jeho prostřednictvím nabývala „*skutečné váženosti ve společnosti*“, „*nabyla statusu svého muže*“ a vstoupila do světa dospělosti. Vstup do manželství pro ni taktéž souvisel s péčí o chotě, potomky a domácnost, potažmo také s opakovanou graviditou.⁶

Rodina i okolí ženy měly zájem na tom, aby přivedla na svět co možná nejvíce potomků, a tím zajistila kontinuitu rodu. Důležitou roli hrála také sňatková politika „*za účelem upevnování mocenských pozic a rozšíření majetku*“. To souviselo s nároky, které byly kladeny na dívku pocházející z vyšších vrstev - psychický nátlak vyvíjený na ní

---

² ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 195.

³ LENDEROVÁ, M. a kol. *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002. s. 13.

⁴ ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 195.

⁵ Tamtéž, s. 208–9.

⁶ LENDEROVÁ, M. - B. KOPIČKOVÁ - J. BUERŠOVÁ - E. MAUER. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 97.

byl ještě o něco významnější.⁷ Při domlouvání sňatku se často hledělo především na ekonomickou stránku. Typickým jevem bylo, že mladá dívka se provdala za staršího a výše postaveného muže.⁸ A neméně důležitou roli hrálo též náboženské vyznání potencionálního ženicha.⁹

Po vstupu do manželství měla žena jasně definovaný prostor, který jí byl v rámci svazku určen. Jejím hlavním úkolem byla péče „o domácnost, malé děti, případně služebnictvo“. To v praxi znamenalo činnosti typu „vaření, šití, poklizení, praní“. Pakliže žena potřebovala opustit zdi domova, bylo to možné jen po nezbytně nutnou dobu, a to za doprovodu svého chotě či služebnictva.¹⁰

Královny musely navíc „v rámci vladařských povinností [...] často veřejně vystupovat“. Jejich domácnost se významně lišila ještě v jednom faktu - byla mnohem širší než u většiny ostatních žen, neboť jí tvořil panovnický dvůr, na němž platila pevná oficiální pravidla. Tento dvůr byl tvořen rozmanitými skupinami osob, jež vládce obklopovaly. Jak vypadal život královen na dvorech jejich manželů ve středověku, není doposud zcela známo a zůstává zde spousta nezodpovězených otázek.¹¹

To, jakým způsobem fungovalo řízení státu za Přemyslovců, příliš nepřálo manželskému soužití. Zatímco král trávil většinu času na cestách, královna pobývala na Pražském hradě nebo Vyšehradě. Pakliže se ženě nedařilo přivést na svět královského dědice, mohla situace dojít až tak daleko, že se manželský svazek rozpadl.¹²

Dle Josefa Žemličky mnohačetná těhotenství, opakované porody a starost o potomky a domácnost ženy Přemyslovců zaměstnávaly natolik intenzivně, že jim povětšinou nezbývala energie na to, aby se angažovaly ve světě politiky. To se jim eventuálně mohlo zdařit až v pozdější fázi života. Přesto v přemyslovském rodě nebyvalo obvyklé, aby králové pověřovali své choti zástupnictvím.¹³ Milena Lenderová

---

⁷ LENDEROVÁ, M. a kol. *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002. s. 29–30.

⁸ LENDEROVÁ, M. - B. KOPIČKOVÁ - J. BUERŠOVÁ - E. MAUER. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 104.

⁹ Tamtéž, s. 113.

¹⁰ Tamtéž, s. 278. Tato pravidla byla skutečně realizována pouze ve vyšších společenských vrstvách.

¹¹ Tamtéž, s. 279–280, 283.

¹² ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 196, 198. Z důvodu vysoké dětské úmrtnosti bylo nutné, aby žena byla schopna přivést na svět více potomků. Pakliže by porodila pouze jednoho, hrozilo by, že zemře dříve, než nastoupí na trůn. LENDEROVÁ, M. a kol. *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002. s. 29.

¹³ ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 201.

ve své publikaci *Eva nejen v ráji* pojednává o tom, že obě analyzované královny, Kunhuta Uherská i Eliška Přemyslovna, žily v období, kdy v Českém království došlo k utlumení politické aktivity žen pocházejících z kruhu vládnoucí dynastie. Královny byly na rozdíl od svých předchůdkyň (kněžzen) na poli politické sféry upozaděny. O to výrazněji z dějin vystupuje postava Elišky Přemyslovny, jež byla ve své době výjimkou.¹⁴

Jestliže dívka z vyšších vrstev neměla právo svobodně se rozhodnout, za koho se provdá, a byla závislá na vůli svých příbuzných, nejčastěji otce či bratrů, vdova byla v tomto ohledu nezávislá. Tato životní fáze tedy ženám přinášela větší míru svobodné volby.¹⁵

Eliška Přemyslovna

Eliška Přemyslovna přišla na svět 20. ledna roku 1292 jako dcera Václava II. a Guty Habsburské. Roku 1310 byla provdána za Jana Lucemburského a stala se nositelkou několika titulů: královna česká a polská, markraběnka moravská a hraběnka lucemburská. Znamenala důležitý svorník mezi rodem Přemyslovců a Lucemburků a povila sedm dětí, z nichž nejnámennější postavení zastával císař Karel IV. Zemřela 28. září roku 1330 na horečky a plicní chorobu.¹⁶

Kunhuta Haličská

Přesné datum narození Kunhuty není známo - narodila se kolem roku 1244 Anně Uherské a Rostislavu Haličskému. V říjnu roku 1261 se stala v pořadí druhou ženou českého krále Přemysla Otakara II. a na konci téhož roku byla korunována českou královnou. Na svět přivedla celkem šest potomků, mj. Václava II., budoucího českého

---

¹⁴ LENDEROVÁ, M. a kol. *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002. s. 32.

¹⁵ LENDEROVÁ, M. - B. KOPIČKOVÁ - J. BUERŠOVÁ - E. MAUER. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 135; ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 195, 206.

¹⁶ SOMMER, P. - D. TŘEŠTÍK - J. ŽEMLIČKA. *Přemyslovci budování českého státu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 536, 572.

krále a otce Elišky Přemyslovny. Po smrti svého chotě se dočasně stala milenkou a posléze i manželkou Závěše z Falkenštejna. Zemřela 9. září roku 1285.¹⁷

---

¹⁷ Tamtéž, s. 312, 314, 318, 567, 569.

2. Vývoj kronikářství v Čechách¹⁸

2.1 Definice žánru

Středověká kronika je vyprávěcím literárním dílem s tradičně ustálenými literárními normami, které se řídí obecně uznávanými požadavky a vyjadřují se prostřednictvím přejímaných tradičně fixovaných myšlenkových obrazů a slovních obrátů. Pomocí těchto obecných formulí kronika vypovídá o společenském vědomí sociální skupiny, k níž autor náleží, a historická skutečnost, kterou čtenář nalezne v kronice, tedy není objektivní.¹⁹

Termín kronika můžeme vymežit dvěma způsoby. V užším pojetí označuje dějepisický žánr zejména středověké literatury, jenž zaznamenává v chronologickém sledu historicky zajímavé události. V širším středověkém vymezení takto lze označovat příběhovou kroniku, tedy každé epické dílo, které respektuje časovou osu.

V prvním, tj. užším, pojetí bývá základní periodizační a kompoziční kostra dějepisické kroniky tvořena jednotlivými roky, nebo výraznými historickými mezníky. Na počátku díla autor zpravidla uvádí předmluvu obsahující *captatio benevolentiae*, tj. omluvu ze skromnosti, a vysvětlení smyslu práce, jímž bývá téměř vždy ilustrování plánu boží prozřetelnosti. Termín kronika je nejen široký, ale také nestabilní, neboť se často může prolínat dvěma dalšími různorodými narativními texty, a to anály a historiemi. Důsledkem toho je řada kronik známá pod názvem historie či anály, resp. letopisy, a naopak. K tomuto prolínání docházelo v průběhu celého středověku. Na rozdíl od análů byla středověká kronika ve většině případů dílem jednoho autora, navíc obsahovala větší počet záznamů, jež často přerůstaly v ucelené příběhy. Ve srovnání s historiemi se tento literární útvar vyznačuje jednodušším stylistickým ztvárněním a menší kauzální propojeností evidovaných faktů.

V rámci širšího středověkého vymezení kroniky bylo toto označení rozšířeno taktéž pro epické texty, jež spojují naučnou i zábavnou funkci, třebaže s dějinnou látkou souvisejí pouze okrajově. Pro čtenáře je takovéto dílo zajímavé svou příběhovostí, a

---

¹⁸ Text této kapitoly byl převzat z: VAŇKOVÁ, M. *Postava krále Přemysla Otakara II. v českých kronikách - historie a literární fikce*. Diplomová práce, 2015. s. 18–26.

¹⁹ KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 23–24.

proto v 19. a 20. století kronikářského principu využívala krásná literatura, například románové kroniky.

Přestože kronikářské postupy byly autory užívány již od hlubokého starověku, kronika v pravém slova smyslu se zrodila až na sklonku antiky. Nejstarším typem je světová neboli univerzální kronika, jež dějiny lidstva vykládá v souladu s křesťanskými principy a jejímž cílem je podat ucelenou sumu vědomostí. Tento typ kroniky vychází z univerzalistického uvažování starověké Římské říše a křesťanského smýšlení založeného na vizi posmrtného a věčného života pro všechny lidi bez rozdílu a nastolení dokonalého království Kristova.

Filozoficko-historický základ kronik tohoto typu je inspirován spisem *De civitate Dei (O božím státě)* od sv. Augustina, v němž je historie lidstva v šesti epochách vyobrazena jako dramatický zápas mezi božím královstvím na jedné straně a obcí ďáblou na straně druhé. Augustinova periodizace, kterou středověké světové kroniky převzaly, usiluje o zachycení dějiny lidstva od stvoření světa do současnosti. Za zakladatele kronikářského zpracování světových dějin jsou považováni Isidor Sevillecký (†636) prací *De sex aetatibus Anglosas* Beda Ctihodný († 735), který přehled obecných dějin začlenil do díla *De temporum ratione*.

Vedle světových kronik ve středověku vznikaly také kroniky jednotlivých kmenů a národů obsahující pověsti, jejichž počátky bývaly odvozovány od zmatení jazyků při stavbě babylonské věže. V období pozdního středověku vzrůstá v německých a italských oblastech obliba klášterních a městských kronik. Dalším druhem jsou zemské či státní kroniky sepsované od 12. století ve státech se silnou centrální správou, nicméně některé z těchto prací vybočují z běžného kronikářského schématu.

V průběhu raného a vrcholného středověku vznikají kroniky téměř výlučně v prostředí církevním, a to s sebou přináší také užívání latiny. Oblibu prací tohoto typu ve šlechtickém a měšťanském prostředí dokládá fakt, že národní jazyky pronikají do kronik od 13. století. Kroniky postupně směřují k příběhovosti, reportážnosti a zábavnosti, přičemž není výjimkou, že se přibližují k žánru memoárů. V 16. století se v souvislosti s humanismem stávají oblíbené historie psané podle vzoru antického pragmatického dějepisce. Tato díla jsou adresována širším společenským vrstvám. Termín kronika se v 19. století užívá i pro populárně naučná historiografická díla, jež zachycují děj „v určitých lokalitách, institucích, spolcích i sdruženích“. Vznikají kroniky měst a obcí,

ale taktéž kroniky zobrazující dějiny „*sportovních klubů, mládežnických, zájmových a pracovních kolektivů*“. Jejich hodnota tkví především ve svědectvích, která přinášejí, než v umělecké úrovni či jejich široké známosti.²⁰

2.2 Kroniky staršího období

Vita et passio s. Venceslai et s. Lidmilae, anaeius, známou též jako *Kristiánovu legendu* či nejstarší kroniku českou, napsal mezi léty 992–994 mnich Kristian z rodu Slavníkovců. Datace díla byla po celá staletí nejistá a k jeho správnému zakotvení v dějinách došlo až na samém počátku 20. století Josefem Pekařem.²¹ Situaci navíc komplikuje i nejednoznačnost odpovědí na otázku, o jaký druh literárního díla se jedná. Jan Lehár o něm hovoří jako o latinsky psané *Kristiánově legendě*, jež je pokusem o syntézu staroslověnské a latinské vzdělanosti. Dílo obsahuje životopisy svatého Václava a svaté Ludmily, přičemž jeho přínos je mnohem dalekosáhlejší, neboť zachycuje křesťanství v rané fázi na našem území.

Znaky středověkého kronikářství naplňuje Kosmas (1056–1215), děkan svatovítské kapituly, který na sklonku svého života vytvořil kroniku se záměrem podat výklad dějin sloužící potřebám přemyslovského rodu a pražského biskupství v první čtvrtině 12. století. Latinsky psaná *Chronica Boëmorum (Kronika česká)* zachycuje dějiny od mytických dob až po usednutí Soběslava I. na knížecí stolec roku 1125. Dějiny země, na nichž pracoval od roku 1119, zachytil tzv. prosimetrem, tj. prózou prokládanou verši. V díle jsou dějiny obyvatel české země poprvé zachyceny záměrně a systematicky od mytických dob až po kronikářovu současnost. Sám kronikář v rámci díla rozlišuje bájevyprávění starců, hodnověrná podání, vyprávění očitých svědků a vlastní zkušenosti. Jednotlivé knihy věnoval svým učeným přátelům. První díl, věnovaný mělnickému proboštu Šebířovi, končí smrtí Jaromíra roku 1038, následující díl, připisovaný svatovítskému kanovníku Gervasiovi, je doveden do roku 1092, v němž

---

²⁰ MOCNÁ, D. – J. PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. s. 332–334.

²¹ NOVÁK, A. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno: Atlantis, 1995. s. 15–16.

zesnul král Vratislav, a poslední díl, věnovaný břevnovskému opatu Klimentovi, uzavírá celou kroniku.²²

Chronica Boëmorum se v témže století i ve století následujícím stala vzorem pro mnohé pokračovatele. Jako první na Kosmase navázali tzv. první pokračovatelé Kosmovi – Kanovník vyšehradský a Mnich sázavský. První jmenovaný ve svém díle zaznamenal období vlády Soběslava I. do roku 1142, druhý jmenovaný vyprávění obohatil mj. o dějiny svého kláštera a dovedl jej do roku 1162. Druhou polovinou 12. století se pak zabývají dva nepřímí pokračovatelé Kosmovi, a to pražský kanovník Daniel I. Vincentius a opat milevského premonstrátského kláštera Jarloch.

Na další rozsáhlé latinsky psané dílo si český prostor musel počkat do první poloviny 14. století, kdy z pera Oty, opata Zbraslavského kláštera, začala vznikat *Zbraslavská kronika (Chronicon Aulae Regiae)*. Po autorově smrti se díla chopil jeho nástupce Petr Žitavský. Kronika, jež původně vznikala jako klášterní, obrátila svou pozornost nejen na dění v celém království, nýbrž i v celé střední Evropě, a to od smrti Přemysla Otakara II. do roku 1338.²³ Přesto, že kronika zachycuje pouhých šedesát let, je největší předhusitskou kronikou. Zbraslavský opat Ota stihl sepsat pouze 51 kapitol prvé knihy, v nichž je mj. zachycen oslavný životopis krále Václava II., zakladatele Zbraslavského kláštera. Když v březnu roku 1314 vyprávění přerušila autorova smrt, ujal se díla Petr Žitavský. Ten dokončil legendární vypravování o zakladateli kláštera, zaznamenal další události, které poté následovaly. Kronika je mimořádná také tím, že Petr Žitavský patřil mezi významné činitele při některých důležitých politických událostech své doby, tj. byl očitým svědkem mnohých popisovaných příběhů.²⁴

Rýmovaná *Kronika tak řečeného Dalimila*, jež je prvním česky psaným historickým dílem, vznikla na přelomu prvního a druhého desetiletí 14. století. Kronika zachycuje české dějiny od samého „počátku“ a včleňuje je do dějin světových, které začínají potopou světa. Dílo je v některých rukopisech dovedeno do roku 1314 a neobsahuje narážky na pozdější dobu, což naznačuje, že jej kronikář dokončil právě v

---

²² KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 21, 24; LEHÁR, J. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. s. 23–25, 34–36.

²³ KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 27–30; LEHÁR, J. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. s. 36, 80.

²⁴ *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. s. 8; LEHÁR, J. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. s. 80.

tomto roce. Autor díla je neznámý, víme o něm pouze ty informace, které o sobě sám uvedl ve svém díle. O jeho učenosti svědčí nejen znalost písma, jíž v tomto období disponoval pouze klérus, ale také vybavenost jazyková, tedy znalost latiny a němčiny. Z díla je zjevné, že tak řečený Dalimil byl obeznámen s antickými dějinami, středověkými pověstmi, Ezopovými bajkami, českými i německými kronikami a starými legendami. Další výsadou, kterou autor oplýval, byla znalost erbovních pověstí a šlechtického prostředí, přičemž nižšími vrstvami pohrdal. Kronika byla původně nazývána třemi různými variantami: „*kronikou českou*“, „*kronikou*“ a v některých případech i „*kronikou boleslavskou*“. O Dalimilu Mezeříčském, boleslavském kanovníku, coby autoru tohoto díla se jako první zmínil v první polovině 16. století Václav Hájek z Libočan. Přestože se pozdější generace od této myšlenky odklonily, název, jenž obsahuje Dalimilovo jméno, se vžil.²⁵

2.3 Kroniky doby Karla IV.

Za vlády Karla IV. se v českém prostředí objevuje poprvé oficiální historiografie, tj. historiografie svázaná s politickou mocí. Dějepisectví tohoto období mělo za úkol ideologické zdůvodnění panovnickovy politiky a vysvětlení a obhájení jeho záměrů a postupů nejen před následujícími generacemi, ale především před současníky. S tímto modelem, kdy panovník využívá historiografii pro své politické cíle, se Karel seznámil v průběhu svého pobytu v západní Evropě. Historiografická činnost této doby vycházela ze dvou základních pramenů, a to z domácí tradiční historiografie a z osobního podnětu Karla IV., díky němuž došlo ke zprostředkování zahraničních vlivů.

Kronikář František Pražský, jenž byl kazatelem v Chrámu svatého Víta a kaplanem posledního pražského biskupa Jana IV. z Dražic, začal roku 1341 tvořit *Kroniku*, jež měla navázat na Kosmovu *Kroniku českou* a jeho pokračovatelů. Dílo psané na příkaz pražského biskupa Jana IV. z Dražic mělo popisovat „*život, stav, činy a mravy českých králů a biskupů, i jiných českých knížat*“ a především činy a oslavu jmenovaného biskupa. Pátého ledna 1343, krátce po odevzdání rukopisu, biskup zemřel, přesto se kronikář po nějaké době rozhodl k pokračování v díle, přičemž středem

---

²⁵ DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha: Svoboda, 1977. s. 190–191.

pozornosti se tentokrát měl stát římský a český král Karel IV.²⁶ Kronika nemohla dostát vladařovým nárokům, neboť její autor nezaujímal jednoznačně pozitivní postoj k dynastii, zejména pak k vladařovu otci.²⁷

Tuto „vadu“ měl napravit Beneš Krabice z Weitmile – jeho *Kronika kostela pražského* je nejdůležitějším narativním pramenem české provenience informujícím o vládě Karla IV. Autorovým záměrem bylo navázat na starou kronikářskou tradici pražského kostela, a dílo tak bezprostředně navazuje na kroniku, jež vzešla z pera Františka Pražského. Tento literární počín, rozdělený do čtyř knih, zahrnuje období od návratu Václava II. do Čech do vlády Karla IV. Poslední zápis díla je datován devátého listopadu 1374 a jeho autor zemřel sedmadvacátého července následujícího roku, přičemž nejen že nestihl kroniku dokončit, nýbrž nestihl provést ani definitivní úpravu díla.²⁸ Avšak ani sepsání *Kroniky kostela pražského* (*Cronica ecclesiae Pragensis*) vladařovým nárokům nedostálo, a to ani za okolností, že si k charakteristice králova mládí si vypůjčil jeho vlastní rukopis.

Opat Neplach, který působil v opatovickém klášteře, sepsal světovou kroniku *Summula chronicae tam romanae quam bohemicae*, jež zahrnovala i české dějiny. Autor se zde snažil navázat na domácí historiografickou činnost klášterního prostředí, a dílo tedy není součástí oficiálního dvorského dějepisectví. Neplach byl jedním z mála středověkých autorů, kteří uvedli základní biografické údaje ve svém díle. Také tento literární počín, jehož poslední dvě desetiletí se do dnešní doby nedochovala, byl pro Karla taktéž zklamáním.²⁹

Aby římský císař naplnil své představy o úloze historiografie, vybral si autory, které pověřil sepsáním kronik. Za tímto účelem jim poskytl prameny, udělil potřebné instrukce a dal k dispozici i své vlastní spisy. Je pravděpodobné, že dohlížel i na vznik těchto děl, přesto však nemáme zprávy, které by nás informovaly o tom, jak byl spokojen s výsledkem jejich činnosti. Sepsáním české kroniky od počátku českých dějin

---

²⁶ Tato změna pro autora znamenala úpravu předmluvy a názvu díla, první dvě kapitoly byly pozměněny pouze nepatrně, větší úpravy byly provedeny pouze ve třetí knize.

²⁷ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 564–565; KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 39–41.

²⁸ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 567–569, 571; KUTNAR, F. – MAREK, J. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 40.

²⁹ KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 39–41.

byl pověřen mistr svobodných umění a chudnický farář Přibík Pulkava z Radenína, sepsáním světové kroniky františkán a misionář Ital Jan Marignola.³⁰

Vedle autobiografie Karla IV. zaznamenala širší popularitu především latinsky psaná kronika prvního jmenovaného, která zachycuje dějiny od „počátků české země“ až do vlády Jana Lucemburského. Spis nenesl žádný oficiální název, neboť není uveden ve většině starších rukopisů, avšak v některých mladších literárních památkách je dílo označeno jako „*kronika česká*“. Tím však neúplnost informací nekončí, protože ani o Přibíku Pulkavovi z Radenína nelze bezpečně říci, že byl autorem tohoto díla – jeho jméno se objevuje až v pozdějším rukopisu, jenž přinášel nejširší známé znění díla. Kroniku měl údajně sepsat na příkaz Karla IV. na základě jiných děl, ovšem v historii se také objevily spekulace hovořící o tom, že autorem byl sám římský císař, o čemž svědčí jeden z rukopisů. Dle další hypotézy kroniku sepsal někdo jiný a Přibík ji na Karlův příkaz pouze přeložil. O tom, že bylo dílo oblíbené, svědčí množství dochovaných rukopisů i to, že z ní čerpali čeští kronikáři v pozdějších dobách. Tento literární počín bez ohledu na autorství reprezentoval císařovu koncepci českých dějin a státu s důrazem na „*kontinuitu českého státu od dob Velké Moravy a knížete Václava*“. Přes důmyslnou propracovanost ideologické koncepce a funkce kroniky je nedostačující její historická stránka a hodnota.

Jak bylo předesláno, sepsáním stručné kroniky české, jež by české dějiny včlenila do dějin světových, byl císařem pověřen také misionář italského původu Jan Marignola (Giovanni dei Marignolli), který v polovině 14. století přišel do Prahy. *Světová kronika*, na níž pracoval v padesátých letech, měla dva základní nedostatky, a to že autor postrádal hlubší znalosti o dějinách české země a zároveň do kroniky neúčelně zakomponoval své zážitky z cest po Asii.³¹

Přes všechnu Karlovu snahu i úsilí autorů žádný z těchto spisů nevyniká nad běžný průměr a ani nezaznamenal větší popularitu. Většinou se dochovaly v jediném rukopisu a až na výjimky je nevyužívali ani pozdější kronikáři jako své zdroje. Je zřejmé, že tato díla nebyla zcela objektivní, neboť jejich záměrem bylo vyjádřit názory, myšlení a oficiální ideologii doby vlády Karla IV. Poněvadž žádný z autorů nesplnil to,

---

³⁰ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 557–558.

³¹ Tamtéž, s. 572–573, 580; KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 41–42.

co od něj panovník očekával, tedy že nevyjadřoval oficiální panovnickou ideologii a nesledoval politické záměry svého vladaře, ujal se Karel IV. historické práce sám a sepsal svou autobiografii *Vita Caroli imperatoris*. Vlastní životopis Karla IV. bylo na svou dobu žánrově i tematicky originální dílo nejen v porovnání se středoevropským prostorem, ale také v porovnání se západní Evropou. Císařova autobiografie obsahuje příběhy z pisatelova mládí, prožitého ve Francii, Itálii a Tyrolích, a je dovedena do roku 1340, kdy Karel již pobýval v Čechách. V díle pokračoval neznámý autor, jenž příběh dovedl do roku 1346, tj. do nástupu Karla na trůn.³²

2.4 Kroniky období husitského a humanistického

Změna přichází v období husitské revoluce, kdy byla společnost zaměřena především na aktuální problematiku, a literáti tedy nepociťovali takovou potřebu vytvářet velká, syntetická dějepisná díla v podobě národních kronik, jak tomu bylo v dobách dřívějších.

Italský humanista Aeneas Silvius Piccolomini, později známý jako papež Pius II., sepsal *Českou kroniku*, v níž učinil to, co bylo letitým záměrem Karla IV., tedy že věnil dějiny české země do dějin světových. Důležitým pramenem pro poznání revolučních let 1419–1421 je *Husitská kronika*, která vzešla z pera významného husitského dějepisce Mistra Vavřince z Březové. V práci, jež není jen dějepisná, nýbrž také politická, se kronikáři na poměrně krátkém časovém úseku podařilo obsáhnout širokou škálu až překvapivě spolehlivých údajů. Válečnými událostmi v období husitství se zabýval také královský karlštejnský man Bartošek z Drahonice, který ve své *Kronice* zachytil období let 1419–1443 a své biografické vzpomínky zaznamenal v *Kronice velmi pěkné o Janu Žižkovi, čeledínu krále Václava*. Mikuláš Biskupec z Pelhřimova sepsal dílo *Kronika táborská (Cronica causam sacerdotum Thaboriensium continens)* zachycující pro budoucí generace svědectví názorů, jež při disputacích zastávaly jednotlivé odnože husitů. Na tradici veršovaných kronik zachovávajících vlastenecké zaměření, jež u nás panovala od tak řečeného Dalimila, v tomto období navázal pražský novoměstský písař Prokop se svým dílem *Rýmovaná kronika česká*.

---

³² KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 42–43.

Zaujatý postoj kronikářů lze sledovat v reformační historiografii. Pražského měšťana a malostranského písaře Bartoše podnítila k sepsání *Kroniky o bouři pražské roku 1524 neboli Knihám o pozdvižení jedněch proti druhým v obci pražské* náboženská roztříštěnost v naší zemi. Tuto knihu začal psát po svém návratu do Prahy roku 1529 na obranu své osoby a své reformní strany, tj. luteránství. Přes faktografickou přesnost a spolehlivost se autor uchyluje k citově zabarvenému, až zaujatému vyprávění. Oficiální a tendenční názor utrakvistů vyjadřuje *Česká kronika* Bohuslava Bílejovského.

Mezi představitele humanistické historiografie v českém prostoru patřili básník a epigramatik Martin Kuthen ze Šprinsberku a konvertita, karlštejský děkan a v neposlední řadě též kanovník Václav Hájek z Libočan. *Kronika o založení země české a prvních obyvatelích jejích*, dílo prvního jmenovaného kronikáře, nemohla být kvůli závislosti svého autora na habsburském domě zcela otevřená a objektivní při popisu české reformace. Zvěsti o vznikajícím Kuthenově díle znepokojily katolický tábor, jenž začal naléhat na Václava Hájka z Libočan, aby urychlil svou práci na *Kronice české*. Přestože měl kronikář přístup k velkému množství pramenů, je jím vytvořené dílo značně tendenční a faktografické údaje jsou často domyšlené. To však nezabránilo, aby se o několik desítek let později stalo oblíbenou četbou, což dokládá i fakt, že z něj vycházel další kronikář, diplomat a olomoucký biskup Jan Skála z Doubravky, autor latinsky psané kroniky *Historiae regni Boemiae*.

Zámořské objevy spolu s válkami a zahraničními cestami podnítily touhu po poznávání cizích zemí, čímž se na výsluní zájmu dostaly české překlady světových kronik. Mezi nejvýznamnější překladatele se řadili Burian Sobek z Kornic, Václav Plácal z Elbinku, Zikmund z Půchova, Jan Kocín z Kocinétu či Matouš Hosia. Daniel Adam z Veleslavína, nejznámější vydavatel své doby, upravil a vydal kroniky Silviovy a Kuthenovy pod názvem *Kroniky dvě o založené země české*. Dosud vydané české kroniky nehodnotí na základě faktografické přesnosti či tendenčního zabarvení, ale na základě jazykového hlediska.³³

---

³³ Tamtéž, s. 44–45, 71, 74–76, 79, 83–85.

3. Obraz českých královen ve středověkých kronikách

3.1 Kunhuta Uherská

3.1.1 *Kronika tak řečeného Dalimila*³⁴

Tak řečený Dalimil popisuje Kunhutin příběh velice stručně. Sděluje čtenáři pouze fakta, že byla dcerou uherského krále a v pořadí druhou ženou Závíše z Falkenštejna, více však své vyprávění nerozvádí. Poněvadž dílo mohlo vznikat již za královnina života nebo v následujících desetiletích po její smrti, nelze nedostatek informací připisovat výraznému časovému odstupu. Mezi důvody, proč nerefletoval Kunhutin příběh zevrubněji, může patřit např., že o její osobě neměl potřebné informace, její příběh mu nepřišel hoděn zachycení nebo neodpovídal koncepci díla. První varianta, a to že neměl dostatek informací, se zdá nepravděpodobná, neboť poměrně zevrubně popisuje jiné události, které se odehrávaly v Kunhutině bezprostřední blízkosti, například život a vládu jejího prvního chotě Přemysla Otakara II. a taktéž život a vládu jejich syna, krále Václava II. S přihlédnutím k dalším okolnostem, a to že autor nerozvádí ani příběh první manželky Přemysla Otakara II. nebo chotě jejich syna Václava II., se lze přiklonit k hypotéze, že příběhy těchto žen považoval za marginální.

„Králka vdaná za Závíše

dokonalá brzy tiše,

on však mířil stále výše.

Dceru uherského krále

pojal za ženu a dále

prohlásil se přede všemi

knížetem moravské říše.“

---

³⁴ DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha: Svoboda, 1977. s. 163.

3.1.2 Zbraslavská kronika³⁵

Opat Ota se životnímu příběhu v pořadí druhé chotě Přemysla Otakara II. a po jeho smrti druhé choti Závěše z Falkenštejna věnuje mnohem zevrubněji. Jeho líčení je nejobsáhlejší ze všech analyzovaných kronik.

Jak již bylo předznamenáno, zakladatelem Zbraslavského kláštera byl český král Václav II., z čehož pramenilo mj. to, jak jej vnímali autoři *Zbraslavské kroniky* a potažmo také to, jak vnímali jeho blízké. Vedle velebení osobních vlastností a vlády Václava II. autoři opěvovali také jeho předky, konkrétně Přemysla Otakara II. a Kunhutu Uherskou.

První z autorů uvedené kroniky věnoval pozornost oběma chotím Přemysla Otakara II. S první ženou Markétou se údajně rozvedl z důvodu její neschopnosti přivést na svět následníka trůnu. A přestože byli oba manželé velice zarmoucení a v zármutku se utápěly i země, jimž Přemysl Otakar II. vládl, rozhodl se podruhé vstoupit do manželství, neboť mu na srdci leželo blaho země. „*Byl v Mačvě jeden král urozený a ušlechtilý, který měl dceru jménem Kunhutu, vynikající dobrými mravy, a rád ji zasnoubil králi o ni se ucházejícímu za řádnou manželku.*“ Když tato vynikajícími mravy proslulá žena dorazila do Čech, těšila se z jejího příchodu celá země:

„Občané v radosti tonou a boháč se raduje s chudým,

jásá kdekerý tvor, jak připouští hranice věku,

s Markétou zavrženou i radosti zašly; teď ale

s Kunhutou, druhou chotí, se opět k nám začaly vracet.“

Lid se radoval, neboť měl naději, že tato počestná žena přivede na svět dědice trůnu, a tím zachrání království. Jeho prosby byly vyslyšeny, neboť „*s touto paní měl král Otakar dvě dcery a tři syny, z nichž dva brzy zemřeli v dětském věku, mladší potom po něm nastoupil v království jako pravý dědic*“. Mezi událostmi popisujícími

---

³⁵ *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. s. 36, 41, 51–55.

následující léta není o královně žádná zmínka a k jejímu příběhu se autor vrací až v období po smrti prvního chotě.

Markrabě tehdy umístil budoucího krále Václava na hrad Bezděz. Zde s mladým kralevicem pobývala také jeho matka, která se však rozhodla opustit hrad, „*pocitujíc nelibost nad urážkami, kterých se dopouštěli na milovaném synáčkovi*“.

České království bylo dle slov kronikáře „*požáry a loupežemi nadobro vypleněno*“, navíc jeho obyvatelé trpěli hladem a morovými ranami. Nedostatkem potravin trpěla také Kunhuta, jež se odebrala na Moravu a zůstala zde po dobu „*vyhnanství syna Václava*“. Dle kronikáře panovnice i se svou družinou „*zakusila [...] nesčíselně nedostatků v životních potřebách*“.

V tamním markrabství se do královniny blízkosti a posléze i přízně dostal Záviš z Falkenštejna. A poněvadž byl od dob krále Otakara psancem, nabyt Opat Ota přesvědčení, že tak učinil, „*neboť doufal, že bude-li chtít opět získat své bývalé postavení, dostane zpět bez nesnáze své statky v království, jestliže najde s pomocí jakékoli chytrosti u královny milost důvěrného přátelství*“.

Jeho plán se zdařil, a tak Kunhuta postupně začala Záviše preferovat před ostatními družiníky a odpustila mu provinění proti králi, což jí kronikář nevyčítá, naopak ji obhajuje se slovy, že byla „*ošálena od něho jakýmisi úskoky kouzelného umění, milujíc jej velmi prudce, brzy se snažila mu zalíbiti*“. Aby v královnině srdci probudil lásku, obelstil ji „*nějakými černokněžnickými pokusy*“. Do nemanželského lože dvojici dopomohl „*svým klamem*“ ďábel a Kunhuta od tohoto okamžiku až do svého skonu stála po boku Záviše. „*Vyhovujíc jeho touze*“ s ním odešla na Moravu, kde na svět přivedla syna nesoucího jméno Jan. O tomto potomkovi uvádí kronikář pouze jednu strohou poznámku, a to že se dal na církevní kariéru.

„*Takto zhanobil Záviš pak Kunhutu, počestnou ženu, poskvrnil přitom lože již mrtvého českého krále.*“ Vinu za to, že se z Kunhuty stala neřestná žena, nesl dle kronikáře jednoznačně Záviš. Když se Václav navrátil do Čech, matka se obávala navštívit jej osobně, a proto se jej nejprve snažila usmířit prostřednictvím psaní, což dle autora činila „*plná strachu [...] vědoma svého provinění [...] A plným právem se bála, že ji král odsuzuje s nevolí, protože se tak neblaze zvrhla a vyhověla svému služebníku*“.

ve věci tak hanebné." Václav byl však „ušlechtilý“, vzal svoji matku na milost a „laskavě“ ji přijal, „zapomínaje na celé povinení“.

Záviš, který se taktéž obával královy zloby, se namísto návratu se do Čech snažil vychytrale dosáhnout usmíření prostřednictvím královny. Václav, jenž „laskavě [...] prominul křivdy království způsobené“, přijal Záviše, který se pod královninou záštitou a s její „zásluhou“ usmířil s mladým králem. Tento příběh, v němž mladý král milenecké dvojici odpustil, dokládá jeho velkomyslnost a vlídnost.

Významnou roli ve vladařově rozhodování hrál matčin vliv. „Záviš [...] převzal se souhlasem královniným péči o dvůr“, nabyt moci, dosadil na vlivná místa své přívržence a měl pod kontrolou i to, kdo se stýká s králem. Také nyní autor hovoří o souhlasu Kunhuty se Závišovým jednáním³⁶.

Po několika letech nemanželského soužití došlo na sňatek. Kronikář líčí, že to bylo přání obou snoubenců, tudíž král rád vyhověl jejich požadavku a „veřejně [je] zasnoubil“. Zbytek svého života tedy Kunhuta strávila po Závišově boku jako zákonná manželka. Sňatkem se Závišova moc v království ještě více upevnila, čehož využil a jednal „podle své libovůle“.

Když královna zesnula, byla pomazána a pohřbena v kostele svatého Františka, „kněží [...] slavnostně za zemřelou tam zpívali: „Smiluj se, Pane!““

„Proto je smutný náš král, i Záviš prolévá slzy,

Jeden pro matku truchlí, smrt manželky druhého kruší.

Pláčí tu oba dva a ovzduší plní svým nářkem.“

Přestože se dle svědectví kronikáře celá země radovala z královnina příchodu, o zármutku poddaných při jejím odchodu na věčnost nehovoří.

---

³⁶„Potom obklopil se souhlasem matčiným krále [...] těsným dozorem.“

3.1.3 František Pražský, *Kronika*³⁷

Alespoň na počátku svého vyprávění nevybočuje František Pražský z klasického schématu, jež do svého díla zapracovala i značná část analyzovaných autorů.

Král železný a zlatý se po ukončení prvního manželství a po prožití milostného příběhu s dívkou zvanou Palcéřík oženil s „*dcerou mazovského krále*“, s níž posléze dle slov Františka Pražského „*šťastně zplodil dědice*“. Autor uvádí čtenáře své *Kroniky* informací o Kunhutině původu v omyl. Většina zbývajících kronikářů se také mýlila³⁸, František Pražský však jako jediný představil Kunhutu coby dceru mazovského krále. Od tohoto okamžiku se kronikář na dlouhou dobu odmlčí a k příběhu české královny se vrátí až v okamžiku, kdy na královský trůn usedl její syn Václav. Dle Františka Pražského byla „*zmámena jakýmsi pánem jménem Záviš*“ a pobývala na Moravě, kde povila syna nesoucího jméno Jan. Tento potomek v dospělosti „*sloužil Kristu jako rytíř v řádu křížovníků*“. Poněvadž byl mladý panovník „*přemožen láskou k matce, povolal ji zpět domů*“. Přestože autor nehovoří o nějakém rozkolu mezi synem a matkou, je z předchozí ukázky zřejmé, že věděl nebo alespoň tušil, že jakési nesnáze mezi oběma jmenovanými nastaly, a lze se pouze domnívat, proč příběh nepřevyprávěl celý.

Kunhuta záhy začala orodovat ve prospěch Záviše, načež „*syn vyslyšel její prosby a [Záviš] úplně převzal péči o dvůr paní královny, dosazoval své služebníky do jednotlivých úřad a s matčíným souhlasem obklopil krále silným dohledem [...] Zatímco král mlčel, Záviš hovořil a sám projednával záležitosti celého království a často byl obáván víc než sám král.*“ Dle Františka Pražského byl Kunhutin vliv na Václava velmi důležitý a jeho důsledky byly pro České království neblahé, přesto však kronikář českou královnu nezavrhuje jako např. Beneš Krabice z Weitmile. Poslední příběh královnina života se na stranách díla odehrál, když Václav absolvoval cestu za svou budoucí nevěstou. Matka jej na této misi doprovázela, její role při jednáních však zůstává čtenáři zatajena. O dalším osudu této výjimečné ženy kronikář nesděljuje žádné informace.

---

³⁷ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 61, 64.

³⁸ V oblíbené verzi byla Kunhuta označena za dceru uherského krále.

3.1.4 Beneš Krabice z Weitmile, *Kronika pražského kostela*³⁹

Beneš Krabice z Weitmile nesděljuje žádné informace o Kunhutině původu, sňatku s českým králem Přemyslem Otakarem II. nebo potomcích, které přivedla na svět. Její příběh se na stranách *Kroniky pražského kostela* odvíjí až od okamžiku, kdy již byla vdovou po zesnulém králi Přemyslu Otakaru II.

Lásku mezi Závišem a Kunhutou označuje Beneš Krabice z Weitmile jako „nedovolenou“. Záviš „měl s ní k velikému pohoršení všech čestných žen a paní syna Jana, jenž se potom stal křížovníkem“. Ve vyprávění o tom, jak se královna přimlouvala za Záviše, si vypůjčuje slova Františka Pražského: Václav, „přemožen láskou k matce“, odpustil jí i jejímu milenci „a přísně jim přikázal, aby nadále již nic špatného nečinili“. Avšak poslední jmenovaný získal na základě panovníkova rozhodnutí důležitý post na královském dvoře, a zatímco právoplatný král byl upozaděn, Záviš „radil, královna přikazovala“. S postupem času Václav pozoroval, „do jaké hanby upadá jeho matka kvůli řečenému rytíři a jak rytíř ve dne v noci usiluje o smrt svého pána“. Příběh dále pokračuje líčením stupňujících se konfliktů mezi Václavem a Závišem, Kunhuta zde již nijak nefiguruje, poněvadž, jak kronikář sdělil, je lépe o tom „mlčet nežli psát“.

3.1.5 Přibík z Radenína, řečený Pulkava, *Kronika česká*⁴⁰

Podrobnější informace o životě Kunhuty, byť ne vždy pravdivé, se čtenář dozví z *Kroniky české* od Přibíka Pulkavy z Radenína. Dle tohoto vyprávění pojal Přemysl Otakar II. za ženu Kunhutu, „dceru bulharského císaře Rostislava a jeho manželky Anny“, neboť potřeboval legitimního nástupce, kterého mu jeho první choť dát nedokázala. Svatební obřad Přemysla a Kunhuty proběhl v Uhrách na hrádku „Poseň neboli Posonium“.

---

³⁹ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 176.

⁴⁰ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 361, 368–369, 371, 376, 378. Edice *Kroniky doby Karla IV.* obsahuje dvě verze *Kroniky české* od Přibíka z Radenína. Tato podkapitola byla sepsána dle druhé verze.

„Když 30. prosince přicházela do Prahy, lid i duchovenstvo ji přijali se slavnostním průvodem.“ Mohučský arcibiskup Werner korunoval Přemysla s chotí na krále a královnu. Po jedné dceři přivedla Kunhuta na svět dlouho očekávaného syna, který se narodil 27. září 1271 a dostal jméno Václav. Když český král Přemysl zesnul, nastaly pro královnu vdovu těžké časy. Markrabě braniborský nechal ji i syna přemístit z Pražského hradu na Bezděz, navíc jí odebral české služebnictvo a přidělil jí saské. „Přikázal ji i syna velmi pečlivě střežit a nedovolil jí odejít z hradu bez souhlasu purkrabího.“ Svě zajatce nepropustil ani navzdory žádostem ze strany české šlechty. Podmínky, za nichž byli oba drženi na Bezdězu, nebyly adekvátní jejich postavení, a proto se pánové dožadovali, aby „s nimi bylo uctivěji nakládáno a aby byli opatrováni“. Přestože markrabě přislíbil vyslyšet jejich prosby, nikdy tak dle kronikáře neučinil. Pod příslibem návratu se královna odebrala do Prahy k Anežce, „která žila pod řeholí řádu svatého Františka a vedla život klášterní“, a odtud se pod záminkou účasti na pohřbu svého zesnulého muže vydala na Moravu. A zatímco jí poskytl azyl Mikuláš, Přemyslův nemanželský syn, mladý Václav v následujících letech pobýval v zajetí braniborského markraběte.

Sympatie ke královně nezačal kronikář vyjadřovat ani v pozdějším období. Přináší informace o tom, že se provdala za Závíše a přivedla na svět jeho syna Jana, jež „se později stal křížovníkem domu německého a generálním komturem pro Německo a Čechy“.

„Potom již řečená královna obelstila svého dosud mladičkého syna, českého knížete, natolik, že zmíněnému pánovi svěřil správu celého království a vyvýšil ho nade všechny ostatní pány.“ Její vztah k synovi z prvního manželství není kronikářem vykreslován příliš ideálně a Kunhutu neukazuje v dobrém světle. Nejprve jej zanechala osamocené v žalostných podmínkách na hradě Bezděz a posléze jej ošálila se záměrem získat přízeň ve prospěch svého druhého chotě Závíše. V obou případech byl král příliš mladý, a tedy i bezbranný na to, aby dokázal své matce vzdorovat. Stejně jako autor Zbraslavské kroniky také Přibík Pulkava pouze konstatuje její smrt a uložení ostatků v Praze u svatého Františka, aniž by hovořil o tom, že nad její smrtí někdo z pozůstalých nebo lidu projevil zármutek.

3.1.6 Jan Marignola, *Kronika česká*⁴¹

Janu Marignolovi se nepodařilo nestranně převyprávět příběh Kunhuty Uherské, neboť měl, na rozdíl od předchozího kronikáře, tendenci obhajovat ji.

Jeho líčení začíná takto: „*Protože se [...] český kníže chtěl [...] postarat také o svůj dům, oženil se s Kunhutou.*“ Jan Marignola označil českou královnu, stejně mylně jako Přibík Pulkava z Radenína a opat Neplach, za dceru bulharského knížete. Kladný přístup ke královnině osobě je znatelný již od jejího příchodu do Českého království.

Po svatebním obřadu konaném na uherském hrádku zvaném Poseň se oba novomanželé odebrali do Prahy. Královna byla přivítána na Hradě „*se slavnostní poctou*“. Události, jež poté následovaly, se nesly v duchu „*převelikých oslav, které vylíčit by bylo zdlouhavé [...] Po dva dny byly také vypraveny [...] velkolepé hody za nevýslovného jásotu a radosti lidu.*“ U hodování nemohly chybět ani důležité urozené osoby.

Po Přemyslově smrti markrabě braniborský „*část království [...] ponechal královně a synovi*“. Jejich situace se zhoršila, když oba „*dal uprostřed noci zajmout*“ markrabě braniborský následně je nechal internovat na hrad Bezděz. „*Její dvůr byl rozprášen [...] a byla dána pod stráž krutých Němců.*“ Tíživou situaci matky se synem nezměnilo ani naléhání urozených pánů na jejich propuštění a navrácení zpět na Hrad. „*Ale přece se jednalo s paní mírněji.*“ Po návštěvách nedalekého kláštera a sestry Anežky, pobývající u sv. Františka, byla Kunhutě povolena cesta na Moravu, aby se účastnila pohřebních obřadů „*za svého muže*“.

„*Když toho dosáhla, útekem unikla Němcům.*“ Na rozdíl od některých jiných kronikářů Jan Marignola nevyčítá matce, že opustila svého nezletilého syna, nýbrž popisuje její životní situaci natolik tíživě, že únik a s ním spojené opuštění Václava nebyl v tomto okamžiku zavrženíhodný. Další životní osudy po boku Závěše zůstávají čtenáři zatajeny.

---

⁴¹ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 497, 499–500.

3.1.7 Neplach, *Stručné sepsání kroniky římské a české*⁴²

Autor *Stručného sepsání kroniky římské a české* ve svých zápiscích nerozvádí Kunhutin příběh v porovnání s většinou analyzovaných kronikářů příliš dopodrobna. Společně s tak řečeným Dalimilem jsou jedinými kronikáři, kteří nekritizují ani neobhajují Kunhutiny činy, tj. oběma zmiňovaným autorům se podařilo udržet si odstup od subjektivního hodnocení královny Kunhuty.

Informace o bulharském původu Kunhuty a o jejím sňatku s českým knížetem na uherském hradě Poseň je totožná se zápisky Přibíka Pulkavy z Radenína a Jana Marignoly. Když nová choť Přemysla Otakara II. dorazila do Prahy, obyvatelé království ji „*uctivě přijali*“, a kronikář tedy nehovoří o slavnostním přijetí jako např. opat Ota, nýbrž jen o zdvořilém. Na konci téhož roku byli oba korunováni na krále a královnu „*od ctihodného otce Vernerera, arcibiskupa mohučského, v Kosteletě pražském v přítomnosti šesti biskupů [...] a nesčítelného množství jiných*“. Roku 1265 kronikář zaznamenal „*velkou hostinu při křtu [...] prvorozené dcery*“, avšak hovoří zde pouze o králi, o královně se nezmiňuje. Stručné záznamy završuje strohou zmínkou, již zaznamenal v souvislosti se smrtí Přemysla Otakara II. „*Jeho manželka se jmenovala Kunhuta, pocházela z Uher a byla to pátá královna.*“ V následujících taktéž strohých zápiscích její postava již nefiguruje.

---

⁴² BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 544, 546.

3.2 Eliška Přemyslovna

3.2.1 *Kronika tak řečeného Dalimila*⁴³

Tak řečenému Dalimilovi se při pokusu o zachycení nelehkého životního osudu Elišky Přemyslovny na stranách jeho kroniky podařilo vyvarovat se subjektivního hodnocení.

Když Českému království vládl Rudolt, strádal všechen lid, včetně dcer Václava II. Obě dívky⁴⁴ byly v jeho poddanství a dle autora kroniky trpěly hmotnou nouzí: „*Dcery trpí stejnou nouzi jako dřív sirotkové mnozí.*“ I po dosednutí Jindřicha Korutanského na trůn zůstal stav v zemi nadále kritický. Situace došla tak daleko, že se čeští pánové rozhodli zasáhnout - za nejlepší řešení považovali sňatek Elišky a Jana Lucemburského, jenž usedl na královský trůn, přičemž „*Jindřicha hnali z Prahy bez odkladů.*“ Sňatek české princezny byl tedy politickým tahem sloužícím k dosažení jejího chotě na královský trůn.

Přestože další královnina role na politické scéně nebyla tak řečeným Dalimilem rozvedena a v díle nejsou k nalezení ani žádné informace týkající se jejího vztahu s Janem Lucemburským, mezi manžely se odehrávalo cosi, co nutně muselo zasahovat do chodu království. Je otázkou, proč o takto důležitém faktu autor dosud nereferoval. Neshody mezi manžely jsou zřetelné ze dvou zmínek: „*Králka se Zajícem sídlí u podhradí, král Jan se zemany zas na hradě mešká.*“ Na jedné straně tedy stál král podporován zemany, na druhé straně pak koalice královny Elišky a Viléma Zajíce z Valdeka. Situace došla tak daleko, že Jan „*dokonce dá rozkaz, že má zhynout Elžka.*“ Tento záměr se králi nezdařil z důvodu dobré obrany Valdekových strážců. Tak řečený Dalimil, na rozdíl od Petra Žitavského, Františka Pražského a Beneše Krabice z Weitmile, neodhaluje svůj názor na manželskou rozepři a nestaví se na žádnou ze stran.

O dalších životních osudech Elišky Přemyslovny se tak řečený Dalimil nezmiňuje.

---

⁴³ DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha: Svoboda, 1977. s. 168, 176, 185, 190, 213.

⁴⁴ Eliška a Markéta.

3.2.2 Zbraslavská kronika⁴⁵

Velmi zevrubné vyprávění o neobyčejném životním osudu Elišky Přemyslovny lze nalézt na stranách *Zbraslavské kroniky*. Jeho cennost spočívá v autorově osobním svědectví, neboť se s Eliškou v průběhu jejího života osobně setkal a vyprávěné příhody osobně zažil. Jestliže tak řečený Dalimil nerozvinul Eliščin příběh podrobněji a stranil se osobního hodnocení, přístup následujícího autora je diametrálně odlišný. Petr Žitavský vyjadřoval své sympatie k osobnosti této vladařky z rodu Přemyslovců zcela otevřeně.

Vyprávění životního příběhu české královny z rodu Přemyslovců se na stranách *Zbraslavské kroniky* odvíjí od jejího mládí, kdy „urozená panna Eliška“ těžce nesla odchod své sestry Anny a jejího muže, vévody korutanského z Čech. „Začala [...] naříkati a plakati, že bylo žalostno se na to dívati.“ Jejím přáním bylo, aby tento pár vládl ve zdejší království, neboť to považovala za blahodárné nejen pro zemi, nýbrž i pro svou osobu. Tato tužba však nebyla vyslyšena, a tak byla roku 1309 provdána za Jana, jenž byl králem českým a současně též synem římského císaře Jindřicha.

Obraz budoucí české královny z rodu Přemyslovců byl v očích kronikáře více než lichotivý: „Urozená panna, z rodu královského zrozená, mladá věkem, ale dospělá mravy a duchem stará.“ Kronikář uvádí, že i přes svůj velice mladý věk byla velmi moudrá, neboť „začala [...] chápati a sama u sebe rozvažovati to, co pozorovali i četní jiní moudří mužové“, tedy že současný král je příliš slabý na to, aby vládl zemi, jakou byly Čechy. Tuto situaci „chytrá dívka bolestně nesla“, navíc ji sužovalo vědomí hrozícího vyhoštění sestry Anny a jejího chotě z království.

Petr Žitavský zdůrazňuje, že sama po vládě netoužila, nýbrž „převelice a ze srdce přála království své sestře Anně“ a jejímu muži, neboť předpokládala, že by byl této pozice hoděn. Avšak na uvolněný trůn byl dosazen Rudolf, což jejímu švagrovi posloužilo jako důvod pro útěk ze země. „Tato věrná panna cítila tak velikou bolest pro odchod sestřin a švagrův, že často upadala v pláči a vzlykavém nářku takřka v nepřítomnost.“ Svědkové jejího soužení se dokonce obávali o její život, a pakliže by

---

⁴⁵ *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. s. 152, 165–166, 169–177, 179–196, 203–204, 208–209, 228, 233–234, 236, 238, 240, 298, 301, 310–320, 332–333, 336, 339, 346–349, 354–355, 360, 363, 367–369, 378–380, 382.

nebyla zadržena silou, odešla by za sestrou do Korutan. Její modlitby však dle názoru autora byly „*k jejímu vlastnímu neštěstí a ke škodě celého království*“ vyslyšeny po smrti Rudolfa. Eliška radostně očekávala návrat své sestry a švagra, avšak ke zklamání všech jeho vláda nesplnila vložená očekávání.

„*Eliška, panna moudrá [...], nosila v hrudi svou bolest, protože denně viděla, jak její otcovské dědictví, království, tak bídně hyne nečinností panovnickovou.*“ V této strastiplné situaci dle kronikáře zasáhl sám Bůh, když se v katedrálním chrámu pražském setkala s opatem Konrádem. Při jejich shledání hlasitě lkala ze zoufalství nad stavem království.

Přestože jmenovaného nepoznala, byla si jista, že je to muž, „*kterého pro neporušenou věrnost a čistou upřímnost velmi něžně, tak jako duši svou, miloval král Václav, přezbožný její otec*“. Když opat zahlédl slzy stékající po její tváři, optal se, jaký je důvod jejího zármutku. Eliška mu odpověděla: „*Já jsem [...] sirota, zbavená obou rodičů, království otců mých a dědictví je přivedeno na mizinu a tento můj švagr, v němž jsem čekala svého utěšitele a obnovitele království, upadl takřka v posměch všeho lidu. Lépe by mně bylo zemřít nežli takhle bídně žítí a viděti opuštění své i království.*“ Dále se obávala o to, kam by se uchýlila, pakliže by vládnoucí král s královnou byli vyhoštěni ze země. „*Porad'te, otče, porad'te mně, opuštěné dívce, poskytněte radu mně, nedospělé panně.*“ Proti mladé dívce se dle jejích slov obrátila vlastní sestra a jejich problémy dokonce vyústily v to, že přestože Eliška své sestře přála jenom nejlepší, Anna jí „*nepřeje života na tomto světě*“. Když opat vyslechl zповěď královské dcery, vyjádřil svůj soucit a znepokojení nad stávající situací, přičemž přislíbil angažovat se ve prospěch království.

„*Od oné hodiny počal pan opat s plnou věrností jako milující otec pečovati o onu pannu, kterou měl od dětství rád více než její ostatní sestry.*“ Dle kronikáře si obyvatelé království, kteří oplývali rozumem, uvědomovali, že Jindřich Korutanský není z několika rozličných, zato závažných důvodů hoden královského trůnu. Tyto argumenty se jevily natolik relevantně, aby lid požadoval vladařův odchod ze země. A poněvadž se jmenované přání vyplnilo, stál před ním úkol v podobě hledání nového vládce. Autor hovoří o tom, že národ Čechů nemohl vystát, aby mu vládl cizí vládce, neboť „*dosud zůstalo símě královské, totiž ušlechtilé pohlaví ženské*“.

A protože opatu Konrádovi celá záležitost ležela na srdci, navštívil roku 1309 Jindřicha, římského krále. Následující myšlenky autor vkládá do úst Konrádovi, jenž Jindřichovi přišel sdělit, že po vymření Přemyslovců po meči zůstaly na živu čtyři královské dcery. První dcera Anna dle Konrádova vyprávění pojala za muže Jindřicha, jenž není v království oblíben. „*Druhá panna velmi rozumná, jménem Eliška, která dosud nepoznala mužského druha, v myslí bystrá a zkušená, skvějící se září dívčí cudnosti a ctnosti, sama jediná utěšuje známkami vynikajících mravů celé Čechy.*“ Markéta, třetí dcera řečeného krále, byla provdána za vratislavského vévodu Boleslava a o čtvrté dceři se čtenář z jeho slov dozví pouze to, že nesla jméno Anežka. Autor zároveň sděluje, že by bylo záhodno, kdyby římský král dohlédl na to, aby tyto osiřelé královské dcery „*opět nabyly potěšení ze svého dědičného království*“. Přičemž zvláštní důraz by dle slov opata Konráda měl římský král klást na „*ctnostnou dívku*“ Elišku. Jindřich však měl vlastní představu o tom, kdo by měl v Českém království vládnout. Jeho vize zahrnovala vypuzení korutanského knížete i dcer Václava II. z Čech. Tento názor se Konrádovi zdál nespravedlivý vůči ctné panně Elišce, jež byla „*květem moudrosti obdařená*“. Opat tedy přednesl návrh, podle něhož by se měla stát panovnicí.

„*Čím si nezasloužila ta dívka urozená, ze slavného královského rodu zrozená, že by se v onom království, jehož je dědičkou, třebas by se nemohla státi králem proti vůli přirozenosti a pohlaví, neměla aspoň se svolením císařské milosti řádně státi a jmenovati královnou?*“ Svě tvrzení se snažil podpořit slovy o tom, že by byl „*přešťastný*“ celý národ, pakliže by mu vládla tato „*bystrá panna [...] veliké rozšafnosti a tak dobré spořádanosti*“. Dle Petra Žitavského nebyl tento návrh jen vůlí opata Konráda a českého lidu, nýbrž i samotného Boha. Vyšším záměrem údajně bylo, aby se po vymření královského rodu po meči ujala vlády Eliška, pod jejímž vedením by země opět rozkvetla. Hospodin již několikrát „*dal spásu do ruky ženy*“, což autor dokládá několika příklady z Písma svatého. Svůj proslov před římským králem zakončil takto: „*Nechť tedy vaše láska, můj pane králi, přeje onoho království této panně, které přeje rod, dědičný nárok, věk, ctnost, bystrost i přízeň jejího lidu.*“ Když se na Eliščinu stranu se přiklonil také Petr, mohučský arcibiskup, Jindřich před oběma jmenovanými muži přitakal, že Eliška je jediná žena, která se může stát královnou českou. A protože byl slib učiněn „*v předvečer Nanebevzetí blahoslavené panny*“, zajisté to byla Panna Maria, kdo rozhodl „*pro povýšení osiřelé dívky*“.

Kritická situace v Českém království nenechala klidnými ani české pány. Ti Elišku vyhodnotili jako vhodnou kandidátku pro roli královny. „*Máme dosud od Boha nám zanechanou pannu, dědičku a dceru království, která je k tomu dosti schopna a zrozena, aby měla nositi jméno královny v tomto království.*“ K tomuto rozhodnutí dospěli nejen skrze královský původ jmenované dívky, ale také skrze její znamenité schopnosti. Urození muži tedy rozhodli začít hledat vhodného ženicha. V tomto okamžiku opět zasáhl římský král Jindřich argumentující faktem, že po smrti vládnoucí dynastie Přemyslovců spadá Království české do jeho sféry vlivu. Řečený král měl shodou okolností syna, jehož se dle jejich slov pravděpodobně chystal „*poslati obklopeného hojným vojskem za budoucího krále do tohoto království*“. Po vymření domácí vládnoucí dynastie bylo dosazení českého panovníka v rukou římského vládce. Poddaní v království mezitím začali odporovat doposud vládnoucímu Korutanci.

V souvislosti s předchozími událostmi se v Českém království vyrojilo několik zvěstí, jež měly poškodit Eliščinu pověst. Opat Ota tyto informace označil za klepy, které jsou důsledkem lidské závisti. „*Ó proklatá závisti! Kolikrát jsi svou hubenou pravicí vhodila býlí pomluvy do zahrady ctnosti této osiřelé panny! Ó kolikrát se pokusila bledá, nenávisti hodná závist podvodně udusiti zářný život a kvetoucí pověst urozené panny mrakem vylhané pomluvy.*“ Z ukázky je zřejmé, že kronikář měl jasno v tom, že dosud vynikající pověst princezny byla vystavěna na pravdivých základech, zatímco tyto informace, které se nyní snažily Elišku o tuto skvostnou pověst připravit, byly klamné. Důvodem nenávisti byla údajně „*přízeň pánů a obecné mínění, jež se rozšířilo o této panně o povýšení na království*“.

Autor se obrací k Bohu a žádá jej, aby ony pomlouvačné závistivce poslal na místo, na němž by našli „*dostatek všeho zla*“, tj. „*k branám pekelným*“. Za obzvlášť trestuhodné považoval fakt, že původcem pomluv nebyl jen dav, nýbrž i její sestra Anna s chotěm. Hanobení pověsti však nebylo nejhorším důsledkem závisti, ještě horší byla snaha otrávit Elišku pomocí blíže nespecifikovaného jedu přidaného do stravy.

I přes klepy a pokus o otrávení princeznina obliba mezi lidem údajně vzrůstala. Poněvadž se „*příznivci a rádcové vévody korutanského*“ obávali Eliščina vlivu, zosnovali další pokus, jak jí odstranit - rozhodli se provdat ji za některého z rytířů. Doufali, že tímto krokem by oblíbenou dceru zesnulého panovníka zbavili vlivu v Království českém, za což je kronikář odsuzuje a dokonce hovoří o tom, že „*Bůh jimi*

pohrdl“. Vedle princezniných skvostných vlastností argumentuje tím, že bylo Božím záměrem, aby v zemích Koruny české vládla zrovna ona, neboť její starší sestra Anna „*dotýkala se smoly a zmazala se od ní*“. Přestože kronikář předtím hovořil o tom, jak Elišku téměř všichni zbožňují, nyní uvádí, že se nemohla nikde cítit v bezpečí, neboť „*byla uprostřed národa zvrhlého, který jí více přál a žádal smrt než život*“.

Tato kapitola jejího života dokládá, že Eliška byla v tomto okamžiku klíčovou osobností Království českého. Její sňatek, či její odstranění z politické scény mohlo rozhodnout o osudu celé země pro následující období. Z toho také pramenilo, že na jedné straně existovali lidé, kteří ji ochraňovali a činili vše pro to, aby se stala vládkyní v Království českém (do této skupiny se řadil Petr Žitavský). Na druhé straně existovala skupina, jež jí chtěla odsunout někam do ústraní a v krajním případě jí chtěla připravit o život.

Dalším faktem, jenž Elišce ztěžoval život, bylo, že navzdory svému původu a postavení dle autora trpěla hmotnou nouzí. Proto se někteří udivovali nad tím, že si i přes svou nepříliš příznivou situaci dokázala „*opatřiti a upravit i napřed přichystati tak drahocenné a ozdobné vystrojení a ženskou výbavu a šat*“. Obdiv budil zejména šat, do kterého byla oděna při příležitosti svého svatebního obřadu. Dle kronikáře se zlacenosti a drahocennosti jejího oděvu nemohla rovnat žádná z „*paní, které jsem já kdy dosud viděl v krajích kterýchkoli zemí*“. Na šití výjimečného oděvu se podílela osobně a zdobila jej zlatem, stříbrem, perlami i drahými kameny. Při práci jí pomáhaly další urozené dívky, avšak ona sama nezhálela, nýbrž pilně pracovala.

Další důležitou a chvályhodnou vlastností budoucí královny z rodu Přemyslovců byla její zbožnost, jež bude hrát důležitou roli ve druhé polovině jejího života, kdy bude podporovat Zbraslavský klášter a sbírat a zdobit relikvie.

Ani přes chvályhodné vlastnosti mladé dívky nenávist ze stran jejích odpůrců nepolevovala, a tak na ni přichystali roku 1310 léčku. Z nebezpečné situace se princezně podařilo uniknout s pomocí věrného přívržence Jana z Vartemberka a jeho družiny. Zatímco v hlavním městě království zuřily nelítostné boje, Eliška se v přestrojení za starou ženu a za doprovodu dvou dívek, Cecílie a Anežky, uchýlila do Nymburka nad Labem. Tuto nebezpečnou léčku měla dle kronikáře naplánovat starší sestra Anna, za což ji autor zavrhoval. Petr Žitavský také v tomto okamžiku jako již

několikrát předtím zdůrazňuje, že s Eliškou, oplývající výjimečnými vlastnostmi, soucítí. Přestože princezně stále hrozilo nebezpečí, navrátila se posléze do Prahy, odkud ji římský král Jindřich pozval „do krajin rýnských“.

Napjatá situace v království nebyla udržitelná, a tak jeho obyvatelé usilovně přemítali o tom, co by mohli učinit ve prospěch míru. Čeští pánové nakonec vyslali poselstvo k římskému králi, „aby mu vyložili stav Čech a vyžádali si a přinesli záchranný lék“. Měli jasnou představu, jak by tento „lék“ měl vypadat – jejich cílem bylo provdat princeznu Elišku za syna či bratra římského krále. „Tak povstane řízením Božím v království Českém nový král a nový a dobrý zákon.“ Z jejich porady nakonec vzešlo rozhodnutí provdat Elišku za syna římského krále Jana. Jejich argumenty byly následující: „Tento mladík se snadno naučí mravům naší země, bude vyrůstat s našimi syny, a proto je bude více milovat a sám si získá, jako by byl narozen v království, větší lásku u všech obyvatel.“ Jimi vyhlédnutý potenciální choť dle kronikáře pocházel ze znamenitého rodu, a proto k němu všichni obyvatelé nadějně vzhlíželi.

K římskému králi do Frankfurtu vysláno pečlivě vybrané poselstvo, jehož úkolem bylo přednést tento návrh. Ve dnech následujících po uvítací hostině se „hojně [...] konaly porady a vzájemné rozhovory“, ke kterým Jindřich přizval „skoro všechna knížata a pány“. Za českou výpravu se slova ujal opat Zbraslavského kláštera, který ve svém projevu obeznámil římského krále a jeho družinu se stavem věcí v Království českém, tj. stížnostmi na vládu vévody korutanského. Současně s tím hovořil o Elišce, jež by mohla znamenat naději pro celou zemi. „Zachoval nám věru Hospodin símě královské, totiž spanilou pannu, drahokamy ctností ozdobenou, a prosíme, aby její potěše věnovala pozornost vaše dobrota, protože je zcela opuštěna jako sirota. [...] sirá dívka [...] čeká už na tvé rozkazy, ochotna jsouc vše vyplnit, co si jen přeješ.“

První rozhodnutí, jež vzešlo ze schůze ve Frankfurtu, z Jindřicha Korutanského učinilo psance zbaveného vlády v Českém království. Tímto krokem se odstranila překážka, jež české princezně doposud bránila v tom, aby se mohla stát českou královnou. Římský král ji dále na základě vynikajících doporučení potvrdil za budoucí českou královnou. Dle jeho názoru se měla provdat za Jindřichova bratra Valmara, „aby s ní dědičně držel České království“.

České poselstvo bylo velmi potěšeno zprávou o Elišce, avšak královu druhou vůli týkající se výběru jejího budoucího chotě tak radostně nevívalo. Jindřich své rozhodnutí obhajoval následovně: „*„Můj bratr,“ dí, „má věk, je s to za sebe mluvit a bojovat, Jan však, můj syn, je velmi útlý chlapec a maličký chlapec. Běda pak zemi, když král její dítě jest.*““⁴⁶ Poslové naopak obhajovali své tvrzení tím, že mladý chlapec by plnil rozkazy svého otce, čímž by nepřímo zemi řídil samotný Jindřich. Ani tento důvod krále nepřesvědčil a rozhodující vliv měl až rozhovor s Konrádem, opatem Zbraslavského kláštera. Konrád argumentoval faktem, že Češi by si za svého krále nejraději zvolili Jindřicha, ale protože to není reálné s ohledem na jeho současnou funkci, chtěli by za vládce muže, jenž je mu „*tělem bližší*“ než kdokoli jiný. Za překážku opat nepovažoval ani čtyřletý věkový rozdíl mezi oběma mladými lidmi, dle jeho názoru „*doba dvou let vyrovná u nich nestejnou velikost těla*“.⁴⁶ Dalšího dne si Jindřich svolal opata Sedleckého kláštera a opata Zbraslavského kláštera a požadoval ujištění, že plánovaný sňatek bude přínosný pro Jindřicha i jeho syna. Patnáctý den po začátku sněmu ve Frankfurtu římský král před všemi⁴⁷ veřejně oznámil zasnoubení svého syna Jana a princezny Elišky z rodu Přemyslovců. „*Takto se tedy vykonaly vzájemně dohodnuté šťastné zasnuby a velmi pevně se potvrdily privilegii a listinnými doklady.*“

Říšský král stanovil 1. září téhož roku jako termín, dokdy se česká princezna musela dostavit do Špýru. Pakliže by tento termín nedodržela, došlo by ke zrušení zasnub. České poselstvo se obávalo, že Eliška tento termín zmešká, a tak požadovali, aby se svatba konala v Čechách. Tento návrh Jindřich zamítl a svého syna Jana, který již držel titul vládce Království českého, se souhlasem knížat ustanovil generálním vikářem. Část české výpravy se posléze odebrala do Norimberku⁴⁸, zatímco ostatní spěchali zpátky do Čech, aby do říše přivedli princeznu Elišku.

I přes nepatrné potíže kronikář považoval Eliščin osud za Boží „*div*“. Zvrátit onen neblahý osud nebylo v lidské moci, to bylo pouze v síle Boží. Copak „*by mohla jediná dívka, zbavená útěchy rodičů, bydlící uprostřed pronásledovatelů jako ovečka uprostřed vlků, lapená od ptáčníka jako ptáci, chycená jako ryba na háček udice,*

---

⁴⁶ Elišce bylo 18 let, Janovi 14 let.

⁴⁷ "Arcibiskupy, biskupy, opaty, vévody, hrabaty a četnými jinými šlechtici říšskými."

⁴⁸ Mezi nimi také autor *Zbraslavské kroniky*.

uniknouti někdy z takového spletitého bludiště a vysoko vystoupiti na stupeň veliké výše?“

Když se poslové navrátili do Prahy, „*obstarali dívce slavnostní výbavu, patřící k ženské ozdobě a k svatební slavnosti dívčině [...] v ceně přes tisíc hřiven jako půjčku*“. 14. srpna téhož roku se princezna vydala na cestu z Prahy do říše „*se slušnou družinou a s přiměřenou nádherou*“. Celá tato záležitost byla v autorových očích „*prozřetelností Božího řízení a dopuštění*“. Budoucí královnu při odchodu z hlavního města království doprovázely urážlivé a lživé poznámky z úst jejích odpůrců, jež se mylně domnívali, že ji v nové zemi čeká chudý ženich a nuzný život, zatímco oni se budou radovat v Českém království. Nikdo z jejích odpůrců se tedy nerozhodl zastavit ji, neboť se mylně domnívali, že Eliška opouští království nadobro. Kronikář situaci hodnotí takto: „*Jejich zatemnělost nemohla pochopiti tajné rozhodnutí Boží.*“ Dívku při odchodu doprovázeli někteří přívrženci, zatímco v říši na ni již čekalo české poselstvo, obávajíc se, zda dorazí v pořádku. Pakliže by se tak nestalo, znamenalo by to pro celou zemi neblahé následky.

Když na koni přicválal sluha, který oznamoval Eliščin brzký příjezd, začali se všichni radovat. Kronikář hovoří o tom, že v jeho očích se tato událost blíží založení Zbraslavského kláštera. Druhý den se všichni vydali na cestu do Mergentheimu, aby zde přivítali budoucí českou královnu. Průvod, jehož součástí byl také Jindřichův bratr Valram, kterého kronikář hodnotí velmi kladně, se ubíral „*do královského města Špýru*“. V průběhu cesty nad nimi držel ochrannou ruku sám Bůh, aby je uchránil od všech hrozících nebezpečí.

„*Netrpělivá láska a radost ze srdce tryskající [...] vzbudila v nich [králi a královně] vroucí touhu uvidět ji.*“ Král českou princeznu povolal do Heimbachu, kde jí očekával doprovod tvořený rytíři, knížaty, hrabaty a dalšími. Všichni toužili po tom spatřit budoucí nevěstu. Když do chvíle plné očekávání za doprovodu hudby vstoupila Eliška, „*dcery oné vlasti [...] prohlašovaly ji za velmi sličnou a výroky královniny chválily krásu dívčinu*“. Dívku, jež byla „*v šatě zlatem zdobeném, oděná do vyšívaní*“, přijal Jindřich vřele a označil ji za svou dceru, neboť byl velmi potěšen z její přítomnosti. Vroucího přijetí, vlídných slov, objetí a polibků se dívce dostalo také od královny. Všemi projevy úcty a vřelosti byla Eliška uvedena v úžas, až se jí nedostávalo slov, a spousta Čechů měla takovou radost, že nedokázali zadržet pláč. Po uvítacím

ceremoniálu byla vystrojena velkolepá hostina, na níž „měla slavná česká panna po jednom boku paní Markétku, královnu římskou, a po druhém paní Beatrici, matku budoucího císaře“. Slavící lidé „zpívali, křičeli, tančili ve dne i v noci“ po dobu pěti dní. A přestože se mnozí snažili Jindřichovi plánovaný sňatek vymluvit, král neoblomně trval na svém.

Prvního září roku 1310 se ve Špýru konal „slavný sňatek“. Všichni důležité aktéři se na určené místo dostavili již den před plánovaným obřadem. „Po [...] veselém jezdu následovala veselejší hostina velmi vesele hodujících.“ U této příležitosti „ustanovil král svého syna Jana králem českým a udělil mu právo, titul a jméno vladaře“. Po ceremonii nastal již samotný svatební obřad, kterého se autor taktéž osobně účastnil a o němž následujícím generacím zanechal svědectví. „Ve večerní době vešel král na veliký palác a zavolal nevěstu a ženicha před zraky přítomných knížat a velmožů. Potom pan Jan, arcibiskup kolínský, předeslav slova k manželství vyhledaná, přede všemi zákonitě spojil s Janem, synem královým, onu pannu Elišku za manželku.“ Všichni přítomní se u příležitosti velkolepého sňatku převelice radovali.

Svatební noc dle kronikářova vyprávění trávila novomanželka bez svého chotě. Když druhého dne očekávalo před ložnicí její příchod procesí, vyšla Eliška kolem osmé hodiny ranní za doprovodu královny matky na straně jedné a královny na straně druhé. Kronikáře, jenž se osobně účastnil i této příležitosti, zaujal, stejně jako ostatní Čechy, Eliščin zevnějšek. Nevěsta „vycházela [...] ze své ložnice s vlasy rozpuštěnými a sem tam po svých ramenou rozvolněnými, zcela bez vínku a koruny, ozdob hlavy, celá oděná nezdobeným velmi dlouhým rouchem francouzským“. Odtud se společně se svým doprovodem ubírala na mešní bohoslužbu o Duchu svatém. Novomanželé⁴⁹ při té příležitosti přijali požehnání z rukou tamního arcibiskupa, což dle autora kroniky nebylo v Čechách obvyklé.

„Brzy po bohoslužbách byla vystrojena neobyčejná nesmírná hostina a s velikou nádherou pořizena.“ Hodů, v jejichž průběhu hrála hudba, se zúčastnily ty nejdůležitější osoby a probíhala rytířská klání. Velkolepostí slavnosti byl kronikář ohromen: „Z nádhery této slavné slavnosti zcela oněmuje moje schopnost vyprávěcí.“ Přítomní zástupci z Českého království se údajně shodli na tom, že takto velkolepou hostinu by Elišce nevystrojil ani její otec, kdyby byl naživu. Oslavy pokračovaly ještě

---

⁴⁹ V kronice snoubenci.

celý další týden. Kronikář při této příležitosti Elišku přirovnává k římské královně: „*Obě jsou zdobeny okrasou mravů, obě i důstojným zjevem,*“ přičemž Elišce byl vzdán hold stejně jako královně, s níž se sdružovala.

Druhé noci došlo k naplnění manželství, přestože „*hlučná radost okolo stojících a radujících se nedopřávala klidu jim oběma*“. Petr Žitavský toužil po podrobnějším rozvedení svého vyprávění „*o slavnostech tak velkých a o čestných králových činech*“, avšak s ohledem na to, že byl mnichem, a tudíž by měl vyprávět především o věcech duchovního charakteru, nemohl sdělit víc. Téhož měsíce se oba novomanželé zúčastnili Jindřichova vojenského tažení do Kolmaru. Informace o sňatku Elišky a Jana a jejich pověření vládou v Čechách změnila situaci uvnitř království.

Čtvrtého února následujícího roku byli oba novomanželé v kostele na Pražském hradě korunováni na českého krále a královnu z rukou mohučského arcibiskupa Petra. Tento akt byl podnětem k další radosti. Po mši se konala královská velkolepá hostina, a přestože dle kronikáře litoval, že se nemohla konat na jednom místě, všichni se radovali.

Od okamžiku, kdy se Eliška provdala za Jana, již nevystupovala jako hlavní aktérka událostí, nýbrž jako pouhý účastník. Mezi její povinnosti patřilo doprovázet svého chotě na cestách - navštívila s ním Brno a po jeho boku stála např. také ve Würzburku.

Další důležitý mezník v královnině životě, a to narození dcery, autor pouze stroze sdělil. K události došlo v Eliščiných jedenadvaceti a Janových šestnácti letech. Prvorozená dcera dostala jméno Markéta podle římské císařovny. Po Jindřichově smrti pobývala královna v Čechách, zatímco její choť po téměř rok plnil své povinnosti v Lucemburském hrabství. Narození druhé královské dcery Jitky 21. května roku 1315 dle slov autora znepokojilo zemi, neboť lid vyhlížel syna. Pro Elišku byla tato situace ještě tíživější, což dokládá to, co v této souvislosti údajně sdělila autorovi Zbraslavské kroniky: „*Protože takřka nikdo nemá rád toto dítě, proto je musím já mít ráda tím vřeleji.*“

Důležitou záležitostí, jíž se ve své nové roli české královny věnovala, bylo sbírání svatých relikvií. Když dorazila na Moravu, je již kronikářem titulována jako „*královna česká a polská*“. Účelem její návštěvy byla touha spatřit „*spasitelnou a*

zázračnou hostii", kterou, díky usilovným přímluvám lidu, „*obdržela darem*". Královna byla nesmírně potěšena a pověřila Petra Žitavského, aby onen „*předrahocenný poklad*" dopravil do Zbraslavi.

14. května 1316 se královští manželé dočkali narození dlouho očekávaného syna Václava. To bylo dle autora důvodem k radostnému plesání pro ty, „*kteří milovali štěstí krále a království*". Chlapec byl záhy po svém křtu odvezen na Křivoklát, kde se trval do jara následujícího roku. Z důvodu dlouhodobé nepřítomnosti Jana „*dolehla starost o celé království a jeho správa na slavnou paní královnu Elišku*". Autor prosí Boha, aby jí při plnění tohoto nelehkého úkolu pomohl a držel nad ní ochrannou ruku.

Druhý díl *Zbraslavské kroniky* začíná rokem 1317, tj. obdobím, kdy Jan Lucemburský pobýval v Lucemburském hrabství a správa Českého království spočívala na bedrech královny.⁵⁰ Dle kronikáře se nejednalo o příznivé období pro České země - popisuje, že „*počalo všude v království vzrůstati větší zlo*". Do země byli povoláni zahraniční žoldnéři a panstvo se rozdělilo na dvě uskupení - první královnu podporovalo, druhé se stavělo na odpor. Z nesváru mezi oběma stranami „*bez ustání vznikají loupeže a oboje*". Když se situace vyostřovala a schylovalo k válce, vzdálila se královna se všemi svými dětmi „*za doprovodu Viléma Zajíce [...] na hrad Loket*", což kronikář vysvětluje tím, že nechtěla vidět „*na vlastní oči tak veliké neštěstí*". Její pobyt s dětmi na jmenovaném hradě trval tři měsíce.

Obě strany se snažily o smír, avšak královský pár vyslané mírové poselstvo odmítl. Jindřich z Lipé se snažil získat královnino odpuštění, avšak charakter skutků, jež vykonal, nedovoloval, aby u královny uspěl. Eliška navíc panovala až příliš spravedlivě, kronikář hovoří o termínu „*spravedlivá tvrdost nebo správněji tvrdá spravedlnost*". Ať už byla tato vlastnost nazývána jakkoli, dle kronikáře působila v království „*mnoho útrap*". Královna měla pocit, že „*pohrdání protivníků*" již nedokáže sama vzdorovat, a proto vyslala ke svému choti posly⁵¹, jež měli královi předat naléhavé psaní. Jan vyhověl manželčině žádosti a bezodkladně se navrátil do Čech, konkrétně na hrad Loket, kde pobývala královna a kde jej již někteří pánové očekávali. Celé království jávalo a lid se těšil, „*že přestane rozvrat a musí nastati v království mír*". Z Lokte se oba manželé vydali do Prahy, kam dorazili 18. listopadu. Vypjatá situace v království

---

⁵⁰ V předchozím období „*řídil krále Jana a královnu Elišku*“ mohučský arcibiskup Petr. Jeho působení v zemi kronikář kvituje, avšak přiznává, že měl mezi Čechy mnoho odpůrců.

⁵¹ Mezi nimi byl opět autor *Zbraslavské kroniky*.

vyžadovala královy zásahy po celé zemi, a tak byla taktéž Eliška povolána do Brna, kde setrvala, zatímco její choť „objížděl sem tam a způsoboval svým nepřítelům nebezpečství“. Uprostřed dění byl král odvolán římským králem do Chebu na jednání, zatímco královna se odebrala zpět na zmiňovaný hrad Loket za svými dětmi. Společně pak dorazili do Chebu 23. března, kde měli smluvené jednání s českými velmoži. Zde získal milost i Jindřich z Lipé.

Další zmínka týkající se Elišky je z 20. června⁵², kdy se společně s Janem a jeho sestrami odebrala do Zbraslavského kláštera na zasnuby uherského krále Karla s jednou z Janových sester. Královská rodina se 22. listopadu rozrostla o dalšího syna pokřtěného „v katedrálním chrámě Pražském“ na Přemysla Otakara. „A tak mají král Jan a česká královna Eliška nyní narozené a živé čtyři děti: Markétu, Jitku, Václava a nejmladšího Otakara.“

Přestože kronikář několikrát zmiňoval, že král tráví v zahraničí velké množství času, nikdy nehovořil o problémech či konfliktech mezi ním a královnou. Roku 1319 však došlo k roztržce tak závažné, že i samotný kronikář si dělal obavy.

„Někteří ničemní lidé, nenávistníci míru a svornosti, synové zločinní [...] se pokusili lstivým jazykem a nenávistnými řečmi zasít nsvornost mezi českého krále Jana a jeho manželku Elišku.“ Způsob, jakým se snažili „zasít [onu] nsvornost“ mezi krále a královnou, spočíval v tom, že Janovi tvrdili, že její žena „ovládá [...] uhranula“. Král její přání a rozkazy dle jejich mínění plnil, takže nedělal „nic jiného, než co řekne ona“. Eliščiný úmysl dle nich nebyl čistý, nýbrž „zlý“, navíc měla v plánu ze staršího syna Václava učinit krále, zatímco Jan měl být odklizen. Tito „ničemní lidé“, které vedl Jindřich z Lipé, králi radili, aby Elišce nařídil věnovat se obvyklým ženským pracím, zatímco královnou oporou měli být od nynějšku oni: „Přidržte se zcela, pane králi, nás, a my budeme státí a bojovati za vás.“ Přestože dle kronikáře byla za jejich nekalými úmysly nenávist vůči Elišce, král jim uvěřil. Dalším faktorem, jenž hrál v této epizodě důležitou roli, byl cit Jindřicha z Lipé k Alžbětě, Eliščině maceše. Jeho záměrem bylo dostat se do Alžbětiny přízně, a protože se obě ženy vzájemně silně nenáviděly, „touto pohrdal, aby se mohl více zalíbiti oné“.

---

⁵² Rok není uveden.

Zatímco Eliška s dětmi pobývala na hradu Lokti, král tam dorazil „*převrácen v myslí [...] s četnými ozbrojenci*“. Jako záminku uvedl návštěvu „*v míru*“, avšak když byl vpuštěn do hradu, „*ostře napadl střelami strážce věží*“, aby jej obsadil. „*Královna se divila tomu útoku a vidouc královu zběsilost v duchu se rozrušila.*“ Druhý den probíhala vyjednávání, na jejichž základě „*byl hrad úplně odevzdán do rukou králových*“. Eliška hrad opustila a přesunula se „*s malou družinou*“ do města Mělníku, zatímco její potomci zůstali na Lokti. Další postihy se týkaly osob královně blízkých, jež byly králem obviněny, „*že našeptávaly do uší královniných nerozumné rady*“.

Kronikář celou situaci hodnotí následovně: Eliška „*se neprovinila žádnou vinou*“ a krach jejich manželství byl zapříčiněn podlými radami oněch rádců. Od tohoto okamžiku král „*zcela propadne bezuzdnosti, podlehne požitkářství, řídí se zvrácenou chutí a shledává se na něm jednání dokonalého tyrana*“. Tato kronikářova slova v praxi znamenala, že hrál kostky, potuloval se po ulicích a namísto modliteb se věnoval „*hovorům a smíchu*“. To vše činil na úkor svých vladařských povinností, které zanedbával. Autor královy prohrěšky více nerozvádí, neboť, jak sám tvrdí, se o nich stydí psát.

I přes manželskou roztržku se pár o několik let později, konkrétně 12. února 1322, dočkal narození třetího syna Jana Jindřicha. Jméno dostal na památku svého otce a děda. Avšak ani narození dalšího potomka nedokázalo krále s královnou usmířit. Eliška se se svou dcerou Markétou „*odebrala [...] do Bavor*“. Královna se v tamním kraji zdržela nejen kvůli dceři, ale také „*i z jiného důvodu*“. Tou druhou a pravděpodobně také pádnější příčinou byl přetrvávající spor s chotěm, jenž jí odebral „*přemnoho statků*“, aby je daroval „*svým šlechticům*“. Další příčinou rozepře mohl být králův mimomanželský vztah: „*Druhá však Alžběta, někdy královna, zvaná Hradecká, těší se velké přízni před očima královými ne bez pohoršení mnohých.*“ Kronikář tuto informaci dále nerozvádí, avšak z jeho poznámky o nelibosti „*mnohých*“ lze vyvodit, že nebyla tajná, a je pravděpodobné, že o poměru věděla i jeho zákonná manželka.

Přesto 27. března 1323 Eliška porodila dvojčata nesoucí jména Anna a Eliška. Královna složila slib, že mladší dcera bude sloužit jako jeptiška v řádu cisterciáků. Ani tato událost manžely nestmelila, a tak následujícího roku v Čechách nepobývala ani královna, ani král. Kronikář přesto vyjadřuje naději: „*Ona zajisté naléhá na krále, aby opět sdružil rozchvácené království a žil mravně, spravedlivě a zbožně.*“ To se

samozřejmě nelíbilo „*uchvatitelům království*“, a tak se královna raději zdržovala v Bavorsku, neboť se obávala o svoji bezpečnost. Kronikář současně s tím hovoří o „*vyhnanství*“ a tyto dvě informace, následující v díle bezprostředně po sobě, jsou v rozporu - buď byl její odchod z království dobrovolný, nebo vynucený. Pro první variantu vypovídají další kronikářova slova o tom, že v tamní zemi žila „*jako cizinka*“, jež navíc postrádala jakoukoli finanční podporu ze své rodné země. „*Byl totiž takový rozkaz králův, aby královna nedostávala žádný plat nebo důchod, dokud by se sama nevrátila do království.*“ Podpory se Elišce dostávalo ze strany římského krále Ludvíka a bavorského vévody Jindřicha.

Když se po dvou a půl letech navrátila z Bavorska do Čech, „*plesal veškeren lid*“. Kronikář u této příležitosti opět připomněl, jaký byl důvod jejího odchodu do zahraničí a kdo jí v těžkých chvílích, kdy trpěla nedostatkem, nabídl pomocnou ruku. Panovnice si s sebou zpět do království však přinesla také dluhy, které pocházely z období jejího pobytu v Bavorsku a dosahovaly více jak dvou tisíc hřiven, z čehož do budoucna pramenily značné problémy. Po královnině návratu do Prahy přijel na téže místo také její choť, avšak „*nejen proto, aby uviděl královnu, nýbrž aby na všech vyždímal peníze*“. Eliška tedy i nadále vystupuje coby kladná postava, zatímco její choť coby záporná.

Důvodem⁵³, proč měl autor takovou slabost pro královnu, mohl být mj. fakt, že byla k Zbraslavskému klášteru štedrá, čímž mu připomínala svého otce, zakladatele jmenovaného kláštera. „*Tato královna prokazuje Zbraslavskému klášteru největší přízeň a jde v tom v šlépějích otcovský.*“ Autor má na mysli konkrétně věnování kostela v Rouchovanech onomu klášteru a zmiňuje, že kdyby měla tu možnost, „*mnoho by činila ráda, a dobrého*“. V královně spatřoval „*mateřské srdce a otcovy způsoby*“, přičemž vzývá Krista, aby ji chránil.

Zatímco Jan pobýval i nadále mimo království, Eliška se po návratu z Bavorska zdržovala v Praze. Petr Žitavský ji přirovnává ke vdově, která „*nemá žádného ze svých drahých, kdo by ji potěšil*“. Věnné statky jí byly odebrány a příjmy sotva vystačily na základní výdaje, takže o potomky „*není postaráno štedře, nýbrž nuzně*“. Kronikář i nadále pokračuje v hořekování nad bídným stavem království a kritice Janovy vlády.

---

⁵³ Více pravděpodobných příčin viz začátek této kapitoly.

V české politice se královna mohla angažovat pouze v omezené míře, své uplatnění však našla v jiné sféře. Jedna z mála stručných zmínek se týká přenesení tělesných ostatků Václava III. zavražděného roku 1306, které nechala přenést a uložit 3. října „*toho roku*“ ve Zbraslavském klášteře. Vedle toho se Elišce podařilo „*od různých osob a kostelů*“ získat ostatky několika světců, které „*ozdobila [...] velmi ušlechtilé drahými kameny*“. Za mimořádný Eliščin úspěch kronikář též považoval získání jednoho trnu „*z přesvátné trnové koruny Páně*“, jenž byl „*velmi uctivě uvítán a uložen k ostatním ostatkům královniným*“.

A protože královna i nadále „*sedí sama jako vdova, zbavena manželského potěšení, denně se účastní bohoslužeb*“. V tomto období dle kronikáře pobývala v Mělníku, v jehož nedalekém okolí nechala vystavět „*špitál pro chudé*“. I nadále pokračovala ve shromažďování svatých relikvií a jejich zdobení. „*Poslala toho roku papeži Janovi zlatou desku s ostatky svatých, ozdobenou nejdrahoccennějšími kameny.*“ Hlava katolické církve vedle vzdání díky vyhověla jejím žádostem, jichž bylo „*přemnoho*“, mj. to znamenalo „*potvrzení kostela v Rouchovanech klášteru Zbraslavskému*“. Roku 1328 se v souvislosti se špatným počasím a následnou smrtí velkého počtu obyvatel a moru dobytka Eliška rozhodla uložit „*veškerému duchovenstvu pražskému a lidu průvody s ostatky svatých*“.

Eliška se angažovala také při procesu kanonizace své tety Anežky. Za tímto účelem „*svolala všechno pražské duchovenstvo i starší lidu*“, aby jim navrhla Anežčino svatořečení a odůvodnila je. Doporučení z rukou „*prelátů [a] měšťanů*“ zaslala papeži Janovi společně s vlastním psaním.⁵⁴

Když roku 1329 zesnul Ladislav, snoubenec české princezny Anny, napsal jeho otec uherský král Karel, Elišce psaní. V něm ji žádal, aby se přimluvila u svého chotě za zachování „*zvláštního přátelství*“ s jeho uherským protějškem. V tomto okamžiku se nabízí několik otázek - měl Karel informace o aktuálním dění v Českém království? Pokud ano, proč své psaní adresoval Elišce? Měla navzdory vyprávění Petra Žitavského takový vliv na krále, aby se u něj mohla přimluvit? Dle *Zbraslavské kroniky* král a královna vystupovali a jednali tak nezávisle, jak jen to bylo možné, a bylo by tedy nepravděpodobné, že by Eliščina přímluva u krále měla zásadní vliv.

---

⁵⁴Kronikář uvádí znění listu měšťanů, v němž jsou vypovězeny důvody, proč by mělo dojít ke kanonizaci Anežky.

V témže roce Eliška opět zakročila ve prospěch Zbraslavského kláštera, když nechala spálit „čtyři mlýny, které byly ke škodě Zbraslavského kláštera umístěny a postaveny na řece Vltavě v Komořanech“. Kronikář hovoří o tom, že jakmile kdokoli učinil jmenovanému klášteru příkoří, Eliška „lituje toho a mstí to“. Snažila se zachovávat mír, aby jmenovaný objekt „prospíval jen“. Autor na oplátku vyzývá královnu nebes, aby neobyčejnou vladařku ochraňovala.

7. června 1330 česká a polská královna v jedné osobě přivedla „se zbožností a příslušnou slavností šest jeptišek řádu bratří kazatelů [...] do domu Jana [...] ležícího na Újezdě před Menším Městem Pražským“. Při této příležitosti stanovila opětovné zřízení kláštera na témže místě a přidělila mu „kapli svatého Michala [...] s jejími důchody“. Po dobu následujících tří měsíců onoho činu litovala⁵⁵, aby posléze nechala klášter převést cisterciákům, kteří měli „podle filiace náležeti ke Zbraslavi“.

Eliška 28. září roku 1330 podlehla dlouhotrvající plicní chorobě a vysokým horečkám. V době skonu jí bylo 39 let, z čehož 20 let panovala. Při odchodu z tohoto světa byla „zapatřena co nejzbožněji církevními svátostmi, když předtím vykonala důstojná pokání a ukázala papežské svolení s bulou, že má býti při skonání od svého zpovědníka rozhřešena z trestu a viny“.

Kronikář nad Eliščinou smrtí lká a údajně naříkali i všichni přítomní lidé, ale také lidé nepřítomní. „Srdce mé zmítá se“, mysl je mdlá, když na to vzpomíná, ruka se chvěje, když to píše, diví se oko, že rudě nespouští péro, protože „hyne síla má“ a ze středu srdce vytéká krev má.“ Eliščinu smrt chápe mj. také jako neskonalou škodu pro Zbraslavský klášter: „Spadla, spadla koruna s hlavy tvé“, spadla, pravím, útěcha svá, obrana tvá, ó Zbraslavi, žalostně puštěná!“ Kronikář hořekuje nad tím, že nikdo takový, jako byla jeho milovaná královna, se již nenarodí. Elišku označuje za matku kláštera, jež klášteru důvěřovala a doufala v něj, a vyzývá tamní sbor, aby tuto svou matku přijal, opatroval, ochraňoval atd. Jeho nářky se obrací také k Václavu II., Eliščině otci a současně též zakladateli kláštera.

Eliščiny smrti litovali také např. František Pražský, avšak lkání v podání Petra Žitavského se nevyrovnal. Ten u příležitosti skonu královny sepsal žalozpěv nad královnou, jenž je přílohou této práce. Eliška dle Petra Žitavského svou poslední vůli

---

⁵⁵ Královna byla dle slov kronikáře „zasažena uvnitř bolestí a vedena lítostí“. Toto je jediná informace o Eliščině neblahém zdravotním stavu před její smrtí.

sepsala „*při jasném rozumu*“ a její naplnění svěřila cisterciákům. Zemřela na Vyšehradě bez přítomnosti svého chotě, jenž tou dobou pobýval v Korutanech, „*byla tři dny nošena od pánů v Praze po kostelích a čtvrtého dne po své smrti pochována s náležitou uctivostí na Zbraslavi*“. Matčinu smrt přežilo pět ze sedmi dětí, a to „*Václav, Jan, Markéta, Jitka a Anna*“, zatímco „*Otakar a Eliška*“ zesnuli v raném věku a byli pochováni taktéž na Zbraslavi.⁵⁶

Autor se ve svých odkazech ještě několikrát v průběhu svého líčení k Elišce Přemyslovně vrátil.

3.2.3 František Pražský, *Kronika*⁵⁷

Při srovnání *Zbraslavské kroniky* a *Kroniky* jsou zřejmá dvě zásadní fakta. František Pražský, autor *Kroniky*, popisuje Eliščin příběh velice podobně, místy až identicky a dle některých příhod je zjevné, že při sepisování svého díla ze *Zbraslavské kroniky* vycházel. Za druhé přestože královnu z rodu Přemyslovců velebí, ani jeho vyprávění, ani vyprávění žádného z následujících kronikářů nedosahuje adorace Petra Žitavského.

Když vévoda korutanský a jeho sestra uprchli ze země, byla Eliška znepokojená, neboť si přála, aby Českému království vládli. Dle názoru Františka Pražského, stejně jako dle mínění Petra Žitavského a Přibíka Pulkavy z Radenína, neusilovala o vládu, nýbrž doufala, že panovat bude její sestra s chotěm.

Poněvadž byl stav panující v Království českém ubohý⁵⁸, vyslali šlechtici „*k římskému králi posly s žádostí a prosbou, aby dědičku království, pannu Elišku, dal za manželku svému prvorozeni Janovi*“. Rozhodující vliv na římského krále měl v tomto okamžiku arcibiskup mohučský, který jej přiměl, aby si dívku nechal přivést, tedy aby osobně posoudil „*její pověst a mravy*“. Když poselstvo předalo svou zprávu Eliščiným stoupcům, byly princezně a jejímu služebnictvu prostřednictvím půjčky opatřeny „*ozdoby a jiné potřeby*“. Pražský biskup Jan IV. jí na žádost poskytl „*bílého [...]*

⁵⁶ Autor sledoval jejich životní příběhy i po matčině smrti.

⁵⁷ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 76–78, 81–82, 84, 85, 94–98, 101–105, 107–108, 110, 123.

⁵⁸ Vládla zde nespravedlnost, časté byly loupeže, násilí, prolévání nevinné krve apod.

vystrojeného a ozdobeného mimochodníka", aby se 14. srpna mohla vydat na cestu. V cíli ji král přijal „milostivě“ a královna se k ní chovala "laskavě". Avšak kvůli zlým jazykům, které tvrdily, „že dívka není způsobilá k sňatku, ani ho není hodna“, král se svým verdiktem otálel. Kladné rozhodnutí padlo, až když se poradil s Petrem, mohučským arcibiskupem⁵⁹.

*„Válek proti sobě se příliš bála ta dívka,
truchlila v mysli, a když tak ztratila rodiče oba,
tonula v zmatku a strachu. Však nyní má přece jen radost,
poněvadž za vlastní přijal ji král jak milenou dceru.“*

Jindřich na svatbu svého syna sezval všechny vysoce postavené muže, kteří dle kronikáře „s radostí přijeli do Špýru“. Když bylo vše náležitě připraveno a vyzdobeno, nadešel onen den. Na hostině „král převesele hodoval s knížaty, královna s nevěstou a její družinou“. Poté, co svému synu Janovi udělil Čechy v léno, byli snoubenci arcibiskupem kolínským oddáni a druhý den při příležitosti mše „o Svatém Duchu“ obdrželi požehnání arcibiskupa mohučského.

Po obřadu mezi církevními hodnostáři propukl spor o to, komu patří čestné místo „po králově pravici“. Kronikář popisuje hostinu jako velkolepou: „Tuto svatbu zdobila taková okázalost bohatství a požitků, jakou od dávných dob na dvoře římských králů nebylo vidět.“ Poté nastal čas pro zábavu - na řadu přišly nejrůznější druhy tanců a rytířské hry. „A celé město Špýr se ozývá překypující radostí a zaznívá hlas veselosti a plesán [...] To se dělo ke slávě a cti nové nevěsty.“ Téhož večera Eliška a Jan prvně ulehli jako manželé. Veselí ve městě probíhalo ještě v celém následujícím týdnu a kronikář vzdává chválu Bohu za to, „že takto povýšil vlídně dívku onu a určil jí na trůně vznešené místo“.

Novomanželé byli v únoru následujícího roku z rukou arcibiskupa Petra korunováni na krále a královnu. Tento akt se odehrál „v Pražském kostele před oltářem svatého Víta“, kam se dostavili „všichni úředníci království“ a urozené a vážené osoby. Kronikář zmiňuje, že se u této příležitosti veselil také prostý lid. Čerstvě korunovaný

---

⁵⁹ Arcibiskup argumentoval tím, že Eliška je urozená a mladá, zatímco jiná žena, s níž by musel oženit svého syna, aby získal stejně velké království, jako byly Čechy, by byla méně urozená či mnohem starší.

pár odjížděl po obřadu z Pražského hradu "na vybraných koních" za doprovodu početného zástupu, jehož jednotliví členové byli oděni „drahocennými rouchy“. Na několika místech byla přichystána různá pohoštění.

Poněvadž královna nehrála klíčovou roli v následujícím období, jednotlivé útržky, v nichž se vyskytuje, jsou velice stručné, přesto však hovoří o její důležitosti. Jedná se o osobnosti, jež nebyly v českých zemích příliš známé, a proto autor využíval Eliščiny postavy k tomu, aby čtenáři osvětlil, kým byli. Např. když kronikář hovořil o vévodovi z Haimova, jehož představil jako švagra královny, když hovořil o královně Elišce⁶⁰, maceše „královny Elišky“, nebo když čtenáře obeznámil s královninou sestrou a věnem, které měla obdržet.

Podstatnou událost pro celou zemi znamenalo narození potomků - královské dcery Markéty, pojmenované po římské císařovně, či prvorozeného syna vládnoucího páru, jenž přišel na svět 14. května 1316 a obdržel jméno Václav. Roku 1316 Eliška, v pořadí druhá žena Václava II., zasnoubila svou dceru Anežku „bez souhlasu a rady její sestry [...] Elišky“ a současně s tím snoubenci darovala město Hradec.

České království prospívalo, dokud jej spravoval mohučský arcibiskup Petr, avšak když zemi opustil, „správa království spočinula na králi a královně“. A zatímco král pobýval v Lucembursku, země chřadla. Pánové se rozdělili na dvě znesvářené skupiny - na ty, kteří stáli na straně královny, a její nepřátele⁶¹. A protože napětí vzrůstalo a schylovalo se k boji, „královna, aby neviděla na vlastní oči tak velké neštěstí, vzala s sebou své tři děti, Markétu, Gutu a Václava, svého prvorozeného syna, a dne 20. června se v doprovodu Viléma Zajíce odebrala na hrad Loket a zůstala tam tři měsíce“.

O tom, jak se situace vyvíjela nadále, byli král s královnou zpravováni prostřednictvím posílů. Jindřich z Lipé se snažil získat Eliščinu přízeň, avšak jeho provinění bylo natolik závažné, že nepochodil. Důvodem bylo, že kdysi „na přání paní Elišky, která je nazývána královnou Hradeckou“, provdal Anežku, sestru Elišky Přemyslovny, za polského vévodu Jindřicha. Navíc si se svými druhy přivlastnil hrady, jež náležely králi, a údajně učinil i další skutky, kterými si proti sobě královnu popudil, takže „byla nakloněna spíše vykonat pomstu než dát milost“. Přestože „tato jistě

---

⁶⁰ Autor má na mysli Elišku Rejčku.

⁶¹ Autor uvádí jmenovitě, kdo stál na straně královny a kdo byl členem druhého tábora.

spravedlivá tvrdost nebo správněji tvrdá spravedlnost v ženské mysli tak zatvrzelá způsobila v Čechách mnoho útrap", „vznešená mysl této urozené královny" požadovala spravedlivý trest, jenž měl být vykonán i za cenu rozruchu, který by zajisté v království způsobil. Což považovala za přijatelnější variantu, „než aby byla tak nezaslouženě v opovržení ona a její královský stav". V tomto okamžiku si František Pražský vypůjčil slova Petra Žitavského.

A protože odpor ze strany nepřátel narůstal, požádala královna svého chotě, aby se navrátil do Čech. Jan této prosbě vyhověl a vydal se na cestu do království se záměrem urovnat tamní poměry. Po návratu vystupuje Eliška po jeho boku, tj. doprovází jej na cestách do Prahy a Chebu a společně s českými pány byli seznámi Ludvíkem do Domažlic. Účelem tohoto setkání mělo být jednání o míru. O nějaký čas později se královská rodina rozrostla o syna Přemysla.

„Potom léta Páně 1319 povstali někteří ničemní lidé, nepřátelé míru a svornosti, zločinní synové, kteří se pokusili lstivým jazykem a nenávisnými řečmi zasít nesvornost mezi králem a královnu." Tito lidé údajně králi vyčítali, že je ovládán ženou, jež jej „uhranula". Dle jejich slov měla Eliška usilovat o odstranění Jana z politické scény v Čechách. Králem se měl stát syn Václav, zatímco jeho otec měl být zbaven trůnu. Aby zmařili její údajné plány, radili mu, aby Elišce přikázal konat „ženskou práci". Za to mu přislíbili stát po jeho boku a bojovat za něj. Král rádcům uvěřil a učinil, oč jej žádali. Důležitou pozici zde měl Jindřich z Lipé, jenž „vášnivě miloval k pohoršení mnohých paní Elišku, macechu řečené královny". A protože Eliška Rejčka a Eliška Přemyslovna „vůči sobě chovaly obzvláštní nenávisť", stál na strašně první jmenované, neboť tak chtěl získat její přízeň.

Když královna pobývala se svými třemi dětmi na hradě Lokti, přijel král se svojí vyzbrojenou družinou a „předstíral, že chce pokojně navštívit královnu a žádal, aby mu byly vydány věže hradu". Po menších bojích byl druhého dne hrad vydán do králových rukou. Eliška zanechala potomky na hradě a „s nečetnou čeledí" se odebrala do Mělníka. Jan ji zbavil i osob, které jí byly po dlouhá léta „oddané". Kronikář hovoří o tom, že král pozbyl rozumu „a bylo zrušeno pouto manželské lásky". Od tohoto okamžiku měl být jako vyměněný - hrál kostky, hovořil vulgárně, namísto modliteb se raději věnoval „planým hovorům" a nedodržel své slovo. Autor připojuje též odstavec o tom, jak před lety nikdo nemohl předvídat, jaký Jan bude, až dospěje.

Když se královna 8. července navrátila z Mělníka do Prahy, našla útočiště „*ve Větším Městě pražském*“, zatímco při králi stálo „*Menší Město*“ (kronikář hovoří o tom, že tak činilo z povinnosti). Obyvatelé se obávali, že král měšťanům, kteří poskytli azyl jeho ženě, tento čin nemilosrdně oplatí. Dle Františka Pražského se schylovalo k nové válce - napětí vzrůstalo, docházelo k drobným šarvátkám, „*král [...] udeřil nepřátelsky na město*“. „*Konečně byla po osmi dnech uzavřena mezi králem, královnou a měšťany dohoda.*“ Tento rozkol měl dle Františka Pražského dohru ještě o mnoho let později, tedy v období, kdy sepisoval svou kroniku.

Roku 1322 se královskému páru narodil třetí syn, jenž obdržel současně dvě jména - Jan a Jindřich. Zatímco Eliška „*dlouhý čas*“⁶² setrvala v sousedním Bavorsku, neboť její choť „*zatížil její statky mnoha dluhy*“, z královy přízně se údajně těšila Eliška, „*zvaná z Hradce*“. František Pražský poznamenal, že to bylo k nelibosti některých obyvatel.

O Velikonocích roku 1323 Eliška Přemyslovna přivedla na svět dvojčata - Annu a Elišku, avšak ani narození dcer jí nepřimělo k návratu z Bavorska do Čech. Navzdory jejímu několikaletému pobytu v zahraničí ji kronikář označuje za náležitou dědičku Českého království, jež je „*ozdobena nejkrásnějšími dědici*“.

Poněvadž svého muže žádala, aby urovnal spory uvnitř země „*a žil mravně, spravedlivě a zbožně*“, znepřátelila si pány, které kronikář označuje za uchvatitele království. Jejich nenávisť byla důvodem, proč Eliška pobývala v Bavorsku, kde se jí „*král Ludvík a s ním i bavorský vévoda Jindřich, zeť této královny, [...] snažili štědře prokazovat mnohé povinné úsluhy*“. V létě roku 1325 se po dvou a půl letech navrátila do své rodné země, přičemž František Pražský ve svém díle popsal, jak „*jásal všechen lid*“ a radostně ji vítal.⁶³ Když se Jan navrátil ze svých cest do Čech, nebylo to jen z důvodu, aby spatřil svou ženu, ale především proto, „*aby z lidí vyždímal peníze*“. Autor krále kritizoval za to, jak Čechy zanedbával, svěřoval správcům a pronajímal za neuvedený finanční obnos.

Financemi nedisponovala ani královna, tou dobou setrávajíc v hlavním městě království. Věnné statky jí byly odebrány a příjmy stačily pouze pokrýt životní potřeby,

---

⁶² Roku kronikář uvádí, že roku 1322 sestra českého krále Marie pobývala po dobu tří let s Eliškou v Čechách a sám autor nikde nspecifikuje, co znamená „*dlouhý čas*“, který měla trávit v Bavorsku.

⁶³ Autor opakuje, že v Bavorsku pobývala se svou dcerou Markétou za podpory výše uvedených mužů.

dle autora však nestačily na to, aby ona a její potomci mohli žít důstojně.⁶⁴ Roku 1326 nechala převést ostatky svého bratra Václava do Zbraslavského kláštera, kde byl pohřben. V témže roce se věnovala zdobením relikvií „*drahými kameny ve zlatých a stříbrných deskách a monstrancích*“. A navíc se jí podařilo na základě žádosti získat od francouzského krále Karla „*trn z koruny Páně v délce jednoho palce*“.

Kronikář si i nadále stěžuje na „*nedostatek spravedlnosti [...] utlačování poddaných a pustošení vesnic a vesniček*“. Když se čas od času vypravil do Čech, všichni se jeho příchodu obávali, kronikář hovoří dokonce o „*vydírání*“ poddaných. Zatímco Eliška se i nadále věnovala sbírání ostatků svatých, aby posléze relikvie uložené ve zlaté desce zdobené „*nejdrahoccennějšími kameny*“ zaslala papeži. Ten jí „*vzdal díky za přízeň*“ a na oplátku „*vyslyšel její četné prosby, s nimiž se na něho obrátila*“.

Eliška roku 1328 doprovodila svou dceru Markétu na cestě k bavorskému vévodovi Jindřichovi, jejímu choti. V témže roce v souvislosti s nepřízní počasí a velmi rozšířeném moru dobytka Eliška, „*poděšena strachem před tak velkou ranou, uložila všemu duchovenstvu a lidu pražskému procesí s ostatky svatých*“. Dle kronikářových slov se posléze vše vrátilo do normálního stavu „*a Pán Bůh se usmířil se svým lidem*“. V listopadu na základě činů panny Anežky a Božích zázraků u jejího hrobu „*svolala všechno pražské duchovenstvo a měšťany a vyložila tam svůj zbožný záměr stran kanonizace řečené panny*“. Od přítomných zástupců obdržela list, jenž příznivě posuzoval její záměr a jenž zaslala společně se svým psaním papeži. Roku 1330 přivedla jeptišky z Olomouce „*do svého bohatého a rozlehlého domu, ležícího na Újezdě, před Menším Městem pražským*“, kde nechala znovuzřídit klášter. Tomu poskytla kapli svatého Michala se stálým kaplanem, kterému přidělila „*důchod*“. Určitou částku obdržely také sestry jmenovaného kláštera.

Eliščinu životní pout' ukončily dlouhotrvající horečky a boj s plicní chorobou 28. září roku 1330, což František Pražský okomentoval následovně: „*Odešla z tohoto světa ke štěstí pro sebe, ale k žalosti jiných*.“ Dožila se 39 let, z čehož posledních 20 let

---

⁶⁴ Kronikář hořekoval nad zoufalou situací v království - zákon nebyl dodržován, množil se počet loupeží a násilného zabírání církevního majetku. Stav v zemi přirovnával k válce a vyjmenovával všechny poplatky, jež Jan Lucemburský v zemi vybíral a jež obyvatele království zatěžovaly. Jednalo se např. o desátky z církevních důchodů, jež se v království doposud nevybíraly, nebo o financování velmi nákladného pobytu Jana Lucemburského ve Francii při příležitosti korunovace tamní královnou.

kralovala. Než zemřela, obdržela „*rozhřešení z trestu a viny*“⁶⁵. Její smrt byla mnohými oplakávána, zejména mnichy ve Zbraslavském klášteře, neboť je dle autora opatrovala „*jako věrná matka, patronka a zakladatelka*“.

Jan Lucemburský v době její smrti pobýval v Korutanech. Její tělo bylo dva dny nošeno po pražských kostelích a „*čtvrtého dne po své smrti byla s náležitou úctou pochována na Zbraslavi*“. Tou dobou bylo naživu pět z jejích sedmi dětí. Přemysl s Eliškou byli pochováni taktéž na Zbraslavi, zatímco „*Václav, Jan, Markéta, Guta a Anna*“ svou matku přežili.⁶⁶

Přestože kronikář při svém sepisování vycházel ze *Zbraslavské kroniky*, a popisuje tedy události téměř identicky, jeho přístup k postavě Elišky Přemyslovny byl poněkud odlišný. To dokládá také závěrečný verš sepsaný v souvislosti s královninou smrtí⁶⁷:

„Ta byla v Království českém však poslední královnou českou.

Poslední jiskra rodu v ní byla by zhynula, kdyby

bývala zemřela tak, že život by nebyla dala

synům a dcerám. A pro ně být chválena zaslouží právem.

Bůh ji však neopustil, neb patero zrozených dítek

nechala po sobě zde, jež mají teď vrchností vrchol.“

Kronikář se v průběhu svého vyprávění opakovaně vrací k Eliščině postavě.

3.2.4 Beneš Krabice z Weitmile, *Kronika pražského kostela*⁶⁸

Další pohled sympatizující s Eliškou Přemyslovnou předkládá čtenáři Beneš Krabice z Weitmile. Jeho pojetí jmenované královny se zásadním způsobem nevymyká

---

⁶⁵ Tento akt popisuje, stejně jako některé jiné příhody, naprosto identicky jako autor *Zbraslavské kroniky*.

⁶⁶ Kronikář zachycuje také jejich další životní osudy.

⁶⁷ Zatímco Petr Žitavský sepsal žalozpěv, jenž je součástí přílohy této práce.

⁶⁸ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 178, 180–194.

analyzovaným příběhům v podání ostatních kronikářů. Kronikářovy sympatie k Elišce přetrvávaly po celou dobu vyprávění a v určitých životních epizodách s ní soucítit.

První zmínka o Eliščině postavě v *Kronice pražského kostela* pochází z období vlády Václava II.. Autor uvádí, že první choť Guta tomuto panovníkovi porodila dvě dcery, Annu a Elišku. Když ve svém vyprávění o kousek dál hovoří o králově druhém sňatku s polskou vévodkyní, popisuje, že král neměl mužského dědice, „*ale jen dívku jménem Elišku*“, tzn., že v tomto momentu tedy opomněl její sestru Annu.

Po smrti Václava II. sepsal kronikář výčet jeho dětí a stručně nastínil jejich osud, přičemž u Elišky poznamenal: „*Druhou (dceru) Elišku, kterou si později vzal král Jan, jak bude zjevné z následujícího vyprávění.*“ Je tedy zřejmé, že kronikář měl své vyprávění alespoň rámcově promyšlené a rozvržené dopředu.

Po otcově smrti nastoupil na trůn Václav III., který svou nejstarší sestru Annu provdal za korutanského vévodu Jindřicha a Elišku „*dal na vychování do kláštera svatého Jiří na Hradě pražském, avšak ve světském šatě*“. Když zemřel král Václav III., byl pochován v olomouckém kostele a přenos jeho ostatků do Zbraslavi zařídila jeho starší sestra Eliška, jíž kronikář označuje za „*jasnou paní*“. Nyní nastala chvíle volby nového panovníka. Možností zde bylo více - někteří prosazovali Jindřicha, jiní navrhovali Rudolfa. A protože se tato dvě uskupení nemohla dohodnout, Tobiáš z Bechyně, královský komorník, přednesl třetí variantu. Dle něj bylo východiskem zvolit za knížete rolníka z vesnice Stadice⁶⁹, který měl pojmout za ženu Elišku. Tato varianta vzbudila vlnu nevole a jeden šlechtic zvaný Krušina „*přiběhl k lůžku a řečeného pana Tobiáše smrtelně zranil*“.

Následující období tří let bylo pro Čechy pod vládou Jindřicha korutanského těžké, a tak se roku 1310 sešli „*páni, urození, vladykové a města Království českého s ctihodným otcem, panem Janem*“, kteří se pod tíhou nepříznivého stavu země rozhodli vypravit „*vyslance a slavnostní poselstvo k panu Jindřichovi, králi římskému*“. Poselstvo mělo vládci přeložit návrh, podle něhož se měl vlády v Čechách ujmout jeho syn Jan, který, aby získal nárok na Království české, měl pojmout za ženu Elišku, „*dceru zesnulého krále Václava*“. „*Římský král toto poselstvo milostivě přijal, k žádostem poslů laskavě přikývl a přikázal, aby panna Eliška byla přivedena k němu do*

---

⁶⁹ Z této oblasti „*pocházel Přemysl, první český kníže*“.

města Špýru nad Rýnem a byla sňatkem spojena s jeho synem Janem." Poslové se po vyslechnutí této radostné zprávy vydali zpět do své země. Dle autora „*všichni jásalí a radovali se doufajíce, že Bůh potěší opuštěný národ příchodem nového knížete*". Elišku povolali „*z kláštera svatého Jiří [...] a nádherně ji upravili a ozdobili, jak se sluší královně*".

V této části vyprávění se Beneš Krabice z Weitmile velice vzdaluje příběhům všech ostatních autorů, neboť oni nehovořili o tom, že Eliška v mládí pobývala za zdi kláštera. Navíc jednotliví kronikáři prezentují událost s Eliščiným strojením na svatbu odlišně.

Když Elišku přivedli na předem smluvené místo, „*římský král ji milostivě přijal a jednal s ní uctivě a okázale jako s vlastní dcerou*". Přikázal, aby se říšští kurfiřtové a německá knížata dostavili 25. července téhož roku do Špýru nad Rýnem, kde došlo k manželskému spojení Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského. „*Toho dne tedy nastala veliká radost a svatební slavnost, jak slušelo císařské hodnosti.*" Druhého dne přijal Jan při náležitě ceremonii „*od císaře České království v léno*". Když se do říše doneslo, jaká příkoří Češi musí snášet pod vládou Korutance, vydali se Jan s Eliškou do Čech. Jindřich byl z jejich odchodu nesmírně zarmoucen a propustil je „*s mnoha slzami*" a novomanželé se posléze odebrali „*plni veselí*" do Čech.

4. února 1311 byl Jan korunován na krále českého a Eliška na královnu českou z rukou Petra, arcibiskupa mohučského. Tato událost proběhla „*s největší radostí a nesmírnou slávou v Kosteletě pražském*". Následovala hostina „*v klášteře svatého Jakuba bratří minoritů ve městě pražském a přilehlých místech*". Všechny události týkající se svatby, korunovace novomanželů a doprovodných událostí s tím spjatých dle kronikáře působily mezi lidem veselí a radost.

Strohá zmínka o Elišce na stranách kroniky Beneše Krabice z Weitmile se týkala její sestry Markéty. Panovnice zde byla jmenována proto, aby kronikář jejím prostřednictvím objasnil, kým Markéta byla. To vypovídá o faktu, že Eliška byla známou osobností minimálně na území království.

Narození prvního potomka kronikář nezaznamenal. V díle je zachyceno až narození dalších dvou potomků - 1. července 1315 narození druhé dcery Guty a 14. května 1316 narození prvorozeného syna Václava. U obou potomků kronikář hned

doplňuje jejich životní osudy, což jenom svědčí mj. o časovém odstupu, s nímž kroniku sepisoval. Beneš Krabice z Weitmile také zaznamenal obligátní příběh o nesnášenlivosti mezi Eliškou Přemyslovnou a Eliškou, „*královnou zvanou z Hradce*“. Druhá jmenovaná žena, jež měla velmi blízko k Jindřichovi z Lipé, na základě jeho rady „*provдалa svoji dceru Anežku [...] za slezského vévodu Boleslava*“. Což učinila bez souhlasu vládnoucí královny Elišky Přemyslovny.⁷⁰

V době Janova pobytu v Lucembursku došlo k roztržce mezi Eliškou a Jindřichem z Lipé. Autor jejich spor považoval za „*škodlivé rozdělení*“ a „*ohavný nespár*“, z něhož plynula příkoří, a sám sympatizoval se stranou královny - dle jeho slov za ní stáli „*páni, milující mír*“, přičemž jmenovitě rozřazuje jednotlivé šlechtice mezi její stoupence, či odpůrce. Královna „*vidouc války*“, se se svými třemi dětmi uchýlila na hrad Loket. Svého muže spravila skrze posly o stavu království a požadovala jeho návrat do Čech. Král její prosbu vyslyšel a přijel, avšak období po jeho návratu kronikář označuje za „*rozvrat*“.

Následující události⁷¹ kronikář vylíčil v rozporu s vyprávěním Petra Žitavského a Františka Pražského. Důvodem rozkolu mezi manžely mělo být Janovo jednání „*s Ludvíkem Bavorem o záměně Českého království za falckrabství rýnské*“ a následné sepisování listin. Eliška s jeho záměrem nesouhlasila, což bylo příčinou onoho nespáru. I přesto spolu 27. února dorazili do Prahy a posléze „*ke králi římskému*“. Další událost, na níž vystupovali, se konala v Domažlicích, kam byli oba manželé a „*všichni páni a urození království*“ sezváni římským králem Ludvíkem za účelem jednání o míru. V témže roce přivedla panovnice na svět dalšího syna pojmenovaného Přemysl, jenž následujícího roku zesnul.

Jak již bylo řečeno, mezi Eliškou Přemyslovnou a Eliškou Rejčkou již po nějaký čas panovala nenávisť. Jejich spor kronikář označuje za „*nový a neslýchaný svár*“, v němž sehrál důležitou roli Jindřich z Lipé stojící na straně Elišky, zvané Hradecké. Tento šlechtic spolu se svými druhy přišel ke králi, aby mu sdělil, že rady, které mu udělila jeho žena, nebyly dobré. Kdyby král poslouchal doporučení jich samotných a Elišce by nařídil, „*at' se stará o to, co patří ženám*“, pořídil by lépe. Král jeho slova, jež kronikář považoval za nejapná, údajně uznal za pravdivá a „*naplněn nesmírnou*

---

⁷⁰ Beneš Krabice z Weitmile tento příběh vypráví dvakrát.

⁷¹ Rok 1318.

zuřivostí" se vydal na hrad Loket za svojí ženou a dětmi. Předstíral, že přichází v míru, aby se dostal za obranné hradby a poté, co mu byl hrad odevzdán, se Eliška i s dětmi⁷² odebrala do Mělníka.

„A tak Elišce, králově manželce, probodávaly srdce hroty nemalé bolesti, neboť viděla, že ji sveřepě pronásleduje muž, jež jediného milovala, a že její rodina je jí bez příčiny odnímána a krutě odháněna.“ Současně s tím vladařku sužovalo vědomí nenadálé změny v povaze jejího chotě. Když ji Pražané povolali zpět do hlavního města království, *„došlo k nejhoršímu a nesnesitelnému rozkolu mezi králem a královnou“*. Dle kronikářova svědectví panovník v průběhu jejich sporu uštedřil Praze nemalé škody. Příměří mezi oběma stranami nastalo po osmi dnech *„z boží vůle“*. V důsledku událostí *„král [...] změnil život a mravy k lepšímu“*. Roku 1322 Eliška porodila třetího syna, jenž při křtu obdržel dvě jména - Jindřich a Jan.

V následujícím, autorem blíže nespecifikovaném období, Eliška pobývala se svou starší dcerou v Bavorsku (důvodem mělo být odebrání statků, jež jí patřily⁷³). Zde o Velikonocích přivedla na svět dvojčata - Annu a Elišku. Když se roku 1325, tzn. po dvou a půl letech, vrátila zpět do Čech, *„duchovenstvo i lid ji přijali s velikou radostí“*. V souvislosti s jejím návratem kronikář hovoří o nenávisti některých nejmenovaných lidí, kteří proti ní popuzovali jejího muže, jako o hlavním důvodu jejího exilu.

Eliška byla jmenována v souvislosti s jednou epizodou o jejím nevlastním bratrovi. Ačkoli v příběhu nevystupuje, kronikář ji zmínil, aby ozřejmil, kdo onen vyšehradský probošt byl. Kronikář taktéž podruhé zmiňuje translaci ostatků Václava III. do Zbraslavi.

„Léta Páně 1330 česká královna Eliška [...] vedena zbožnou horlivostí, zřídila a postavila na svém dvoře pod vrchem Petřínem na Újezdě klášter sester řádu kazatelů.“ Tento významný akt je posledním činem zaznamenaným za Eliščina života na stranách kroniky Beneše Krabice z Weitmile, neboť v září téhož roku zesnula. V okamžiku její smrti o ní kronikář hovoří jako o *„ušlechtilé české královně“*, jež *„svého času snášela mnohá protivenství a dokud žila, prošla ohněm a vodou, a v hodině smrti došla s pomocí boží útěchy“*. Eliška byla pohřbena na Zbraslavi, zatímco král tou dobou

---

⁷² Vyjma Václava, který byl držen na Lokti.

⁷³ Statky v Českém království dával Jan do zástavy, aby mohl financovat války.

pobýval v Korutanech. Za 20 let svého manželství povila sedm dětí, „tři syny a čtyři dcery“⁷⁴.

3.2.5 Přibík z Radenína, řečený Pulkava, *Kronika česká*⁷⁵

Zpočátku kronikářova vyprávění je zřejmá náklonnost k mladé princezně (vyzdvihuje především její inteligenci), avšak postupem času se kronikář ustupuje od subjektivního hodnocení a jeho sdělení se stávají stručnějším a věcnějším. Zatímco zbývající kronikáři Elišku povětšinou popisují jako pokornou princeznu, ve vyprávění Přibíka Pulkavy z Radenína vystupuje jako vzpurná dívka, jež se vzepřela rozhodnutí korutanského vévody.

Eliška se ve vyprávění Přibíka Pulkavy z Radenína prvně objevuje roku 1297, kdy zesnula česká královna Guta, její matka. Guta přivedla na svět tři dcery - Annu, Elišku a Markétu. Další zmínka o budoucí české královně pochází z období následujícího po skonu jejího bratra Václava III., jehož ostatky nechala přenést z Olomouce na Zbraslav⁷⁶.

V nepřehledném období po smrti posledního žijícího krále z rodu Přemyslovců vyvstala otázka, kdo by měl být zvolen na královský trůn. Když volba o novém králi nerozhodla, Anniny sestry, Eliška a Markéta, „před všemi urozenými Království českého“ padly na kolena a žádaly zvolení Jindřicha, manžela princezny Anny. Odvolávaly se přitom na listiny, podle kterých po vymření mužských potomků z rodu Přemyslovců měly mít dcery stejná nástupnická práva, jako dosud mívali muži. Veřejnost však dle autora požadovala volbu Rudolfa a na žádosti sester nebrala zřetel.

Přibík Pulkava z Radenína přichází s novou příhodou, kterou předchozí analyzovaní kronikáři ve svých dílech nezmiňovali a která Elišku ukazuje z jiného úhlu. Korutanský vévoda, jenž Čechám vládl po dobu pěti let, se obával, že by Václavova

---

⁷⁴ Autor ve svém díle hovoří o jejich dalších životních osudech.

⁷⁵ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 385, 392, 393, 400–404, 407–408, 412; V kapitolách, v nichž jsou uvedeny dvě verze díla, je čerpáno z verze č. 2.

dcera mohla působit potíže, a proto se rozhodl provdat za pána z Bergova, svého spojence. Eliška se jeho rozhodnutí vzepřela – důvodem jejího protestu byl nízký původ nabízeného ženicha. Vévodovi sdělila, že ji má raději provdat za někoho, kdo jí bude „*rodem rovný*“, nebo poslat do kláštera. „*Tomu se dobrovolně a ochotně podrobím. Jestliže však o mně rozhodneš tak, že ponížíš můj rod, poznáš mne bezpochyby jako svého zjevného nepřítel.*“ A protože vévoda dále naléhal, aby se podvolila jeho rozhodnutí, Eliška dle autorových slov „*vybuchla*“ a hrozila mu vypuzením z království. Ze způsobu, jakým se vzepřela, je zjevné, že měla kuráž a byla sebevědomá a vzpurná. Za to si však vysloužila pouze zajetí „*v počestném vězení*“. Její uvěznění se dle autorova názoru stalo později hlavním důvodem, proč byl vyhnán z království.

Česká princezna pomocí kněze Berengara a svého bratra (levobočka) Jana, vyšehradského probošta, uprostřed noci unikla z vězení. Kroky jejího koně mířily do Nymburka nad Labem. Tamním měšťanům vylíčila, co se jí přihodilo, a oni „*vzali v úvahu, že dívka je sirotek a uznali, že jsou dlužni za dobrodiní, která jim prokázal její otec, zesnulý král Václav*“. Dle vyprávění se ve sporu proti svému švagrovi, korutanskému vévodovi, postavila do čela českých pánů. Tuto válku kronikář označuje za „*velmi tvrdou*“ a Eliščino počínání v ní za „*velmi chytré*“.

Čeští pánové se roku 1309 shodli na tom, že římský král Jindřich VII. by měl oženit svého syna s Eliškou, českou princeznou. Jindřich „*milostivě souhlasil s jejich žádostmi a nabídkami a dovolil jednat o těchto záměrech*“. Jakmile se to doslechla Eliška, „*s radostí*“ se vydala společně se šlechtici do města Špýru. Zde byla ve svých údajných šestadvaceti letech provdána za čtrnáctiletého Jana. Po svatbě ustanovil Jindřich svého syna vládcem v Českém království a vyslal jej i s jeho ženou a průvodem do oné země. Zde měli za úkol dobýt hlavní město, avšak díky Eliščině moudrosti, jíž kronikář označuje za „*neobyčejnou*“, měli uvnitř města velké množství spojenců, kteří otevřeli bránu. Po útěku korutanského vévody se jim poddala i ostatní města království. 4. února mohla proběhnout slavnostní korunovace Jana a Elišky na krále a královnu. Pakliže se Eliška vyskytuje v následujících událostech politického charakteru, je vždy uváděna po boku svého chotě Jana.

Další informace o české královně se týkají narození dětí, přičemž Eliška vystupuje také v jejich dalších životních osudech. Postupně přivedla na svět: Markétu (1314), Gutu (1315), Václava (1316) Přemysla (1318) a Jana (1322). Na počátku

dvacátých let se kronikář uvádí, že „česká královna [...] dlouhý čas prodlévala v Bavorsku“ s tamním vévodou Jindřichem, mužem její dcery Markéty. Roku 1323 pak přivedla na svět dvojčata, Annu a Elišku.

Roku 1325 se královna navrátila do své rodné země a následujícího roku nechala přenést ostatky svého bratra Václava, jak kronikář zmiňoval již na počátku. Prostřednictvím syna Karla se jí podařilo získat jeden trn z koruny Páně z rukou francouzského krále. Výčet těchto událostí v kronice neobsahuje žádné subjektivní hodnocení jejího autora.

Poslední historická zmínka, která se v kronice Přibíka Pulkavy z Radenína nachází, se týká úmrtí české královny Elišky Přemyslovny.⁷⁷ Autor uvádí, že odešla roku 1330 v den svatého Václava, připomíná, že byla manželkou „českého krále Jana“ a matkou „císaře Karla“. „Byla pohřbena vedle svého otce v klášteře zbraslavském.“

3.2.6 Jan Marignola, *Kronika česká*⁷⁸

Tendenčnost v *Kronice české* se při popisu Elišky Přemyslovny projevuje naplno. Jan Marignola Elišku, stejně jako jejího syna pozdějšího císaře Karla IV., opěvuje.

Zatímco Eliščiny sestry se provdaly do zahraničí, kam posléze také odešly, Eliška, kterou kronikář označuje za „*třpytící se hvězdu*“, se zachovala jinak. Tato „*překrásná panna a nepoznaná mužem, s milýma očima a půvabným vzezřením, přeskvělá více duchem než tělem, řízením boží laskavosti nevyletla do jiných zemí jako sestry, ale jako nehybná holubice setrvala v otcovském domě jako předzvěst budoucnosti.*“ Kronikář královnu přirovnává ke kněžně Libuši, jež pro sebe a svého chotě „*získala [...] knížectví a české vévodství*“. Bylo záměrem samotného Boha, aby toto území obdržela.

---

⁷⁷ Eliška je v díle jmenována v souvislosti s jinými událostmi, do nichž však není zapojena, např. v souvislosti s její sestrou Markétou apod.

⁷⁸ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 456, 501, 502.

Kronikář anglickou variantu⁷⁹ jména Eliška analyzuje jako spojení znamenající „*Boží dar*“. Dále zkoumá etymologii jména Helysa vztahující se ke kmenu Slovanů a dochází k závěru, že Eliška znamená „*dům Elysský*“. „*Do tohoto domu vstoupil Jan, což znamená milost.*“ Navíc dle překladu Jeronýma znamená Helysabeth „*má kněžna*“, což kronikář považuje za důkaz toho, že do Eliščiných rukou svěřil České království sám Bůh. Při manželské spojení Elišky a Jana „*se [...] spojuje sláva s milostí*“ a jejich potomstvo tedy musí nutně nést jméno „*převyšující slávu*“. O tomto potomkovi hovořila již kněžna Libuše a dle kronikáře je největší slávou „*domu slovanského kmene*“ tedy Karel. Kronikář ve svém díle pokračuje v glorifikaci Karla IV. jako císaře, jemuž se nikdy nikdo nevyrovnal.

Eliška zde vystupuje jako „*nejjasnější hvězda třpytící se dvojitým paprskem jako moudrosti, tak ctnosti*“. Byla hodna „*nalézt milost z lůna císařské výsosti*“, aby se z jejich spojení mohl zrodit „*nejjasnější císař Karel*“.

Eliška se objevuje i v pozdějším vyprávění Jana Marignoly, avšak v těchto událostech aktivně nevystupuje, je pouze uvedena jako matka císaře Karla IV.⁸⁰

3.2.7 Neplach, *Stručné sepsání kroniky římské a české*⁸¹

Ve vyprávění opata Neplacha neměla postava Elišky Přemyslovny v Českém království zásadní vliv, což se odráží v tom, že téměř nevystupuje v příbězích *Stručného sepsání kroniky římské a české*.

Roku 1306 se Čechům ani Moravě nevedlo dobře - následkem nedostatku potravin zde vymřela více jak třetina obyvatel. Dle Neplacha byly „*příčinou toho moru a hladu [...] dvě ženy*“, tedy Eliška Hradecká a Eliška Přemyslovna, „*osiřelá dcera [...] krále, kterou si vzal za ženu Jan*“. Autor nerozvádí více dopodrobna, čím se tyto dvě ženy tak provinily, že způsobily v království hlad a mor.

---

⁷⁹ Dle editorů kroniky měl na mysli variantu Elisabeth.

⁸⁰ BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 501, 502.

⁸¹ Tamtéž, s. 546, 548.

Opat Neplach ve svém dalším vyprávění o dění v království o Elišce nehovoří. Stručně čtenáři sděluje, že roku 1311 Jan Lucemburský „*vpadl [...] do Čech, obsadil Prahu a vyplnil ji*“. *"Byl pak šlechtou zvolen za českého krále a korunován. "Eliška nefiguruje ani v žádných dalších událostech, k nimž v zemi došlo.*

Druhá a zároveň poslední poznámka o Elišce se objevuje v souvislosti se smrtí jejího chotě Jana. „*Jeho manželka, osmá královna, dcera krále Václava II. se jmenovala Eliška.*“

4. Analýza subjektivního hodnocení kronikářů⁸²

Tak řečený Dalimil ve svém díle pravděpodobně reprezentoval názor šlechty, což se promítlo také do jeho díla.⁸³ V obou analyzovaných případech se vyvaroval subjektivního hodnocení vyprávěných událostí i jejich hlavních aktérek. Autor *Kroniky tak řečeného Dalimila* své dílo sepsal na počátku 14. století, tedy v desetiletích následujících po úmrtí Kunhuty. S ohledem na to, že ostatním událostem, které se udály v průběhu jejího života, některé navíc v jejím nedalekém okolí, věnuje dostatek pozornosti, není pravděpodobné, že by o ní neměl dostatek informací. Jak již bylo naznačeno v textu, tak řečený Dalimil pravděpodobně Kunhutin příběh považoval za marginální, a proto jej ve svém díle nerozvádí zevrubněji.

Příběhu Elišky Přemyslovny věnoval více pozornosti, avšak poněvadž své dílo dovedl do roku 1314, zatímco jmenovaná panovnice zesnula roku 1330, nestihl své vyprávění o ní dokončit. Dle jeho líčení byla česká princezna provdána za Jana, což mělo vyřešit problémy uvnitř země. Z dalších událostí je však zřejmé, že mezi nimi došlo k rozkolu, což je zároveň poslední informace, kterou autor o postavě známé české královny sděluje. Po celou dobu svého vyprávění o Elišce Přemyslovně zůstal nestranný.

Druhé analyzované dílo sepsané opaty Otou a Petrem Žitavským reprezentovalo postoje a názory klášterního duchovenstva. Pro tuto vrstvu společnosti bylo výhodné, když byl panovník silný, zatímco šlechta oslabená.⁸⁴ S tím souviselo i autorovo hodnocení vládnoucí dynastie a mocenských poměrů uvnitř země.

Jedenapadesát kapitol první knihy sepsal opat Ota, po jeho smrti se díla ujal Petr Žitavský.⁸⁵ Z toho vyplývá, že Kunhutin příběh sepsal první jmenovaný autor, zatímco životní pouť Elišky již vzešla z pera Petra Žitavského. Jedna z věcí, která spojuje

---

⁸² Pakliže není uvedeno jinak, bylo čerpáno z: DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha: Svoboda, 1977. s. 163, 168, 176, 185, 190, 213; *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. s. 36, 41, 51–55, 152, 165–166, 169–177, 179–196, 203–204, 208–209, 228, 233–234, 236, 238, 240, 298, 301, 310–320, 332–333, 336, 339, 346–349, 354–355, 360, 363, 367–369, 378–380, 382; BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. s. 61, 64, 76–78, 81–82, 84–85, 94–98, 101–105, 107–108, 110, 123, 176, 178, 180–194, 361, 368–369, 371, 376, 378, 385, 392–393, 400–404, 407–408, 412, 456, 497, 499 – 502, 544, 546.

⁸³ *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. s. 6.

⁸⁴ Tamtéž, s. 6.

⁸⁵ Tamtéž, s. 8.

životní příběhy obou královen, je fakt, že z analyzovaných děl jsou nejzevrubněji zpracovány autory Zbraslavského kláštera.

Jak je vykreslen obraz první pozoruhodné ženy na stránkách *Zbraslavské kroniky*? Opat Ota hodnotí Kunhutu jako ženu, jež po značnou část svého života jednala pod vlivem Závíše. Tento muž využil jejích citů, aby se dostal do královské přízně, a získal tak některá privilegia pro svou osobu. V jeho záměru mu pomohl ďábel, a královna se tak v pro ni nečestné situaci ocitla bezděky. Vedle citového vztahu ke druhému muži hovoří autor také o vztahu k synovi, jenž je nazýván milovaným synáčkem. Václav přání⁸⁶ své matky rád vyslyšel, neboť byl, jak zdůrazňuje kronikář, ušlechtilý a laskavý. Opat Ota opakovaně zdůrazňuje Kunhutin vliv na krále, čímž nepřímo působila na politickou scénu. Po prvním manželství, jež skončilo tragickou smrtí jejího chotě na bitevním poli, nalezla spřízněnou duši v království neoblíbeném muži, po jehož boku byla dle hodnocení kronikáře šťastná.

Je zřejmé, že opat Ota nezamlčel čtenáři informace neodpovídající koncepci jeho díla. O tyto poznatky se podělil, a pakliže neukazovaly Kunhutu v nejlepším světle, měl tendenci ji obhajovat.

Způsob, jakým druhý autor *Zbraslavské kroniky* velebil Elišku Přemyslovnu, činí jeho vyprávění jedinečným v rámci celé této práce. Proč Petr Žitavský vyzdvihoval a obdivoval právě Elišku Přemyslovnu? Vedle příčin souvisejících s jeho původem⁸⁷ vyplývá z textu několik dalších důvodů.

Za prvé je pravděpodobné, že také v tomto případě kronikářovo hodnocení souvisí s faktem, že Eliška byla dcerou Václava II., zakladatele Zbraslavského kláštera, jehož, jak již bylo několikrát zmíněno, autoři tohoto díla velebili. Přesto však hodnocení královny Elišky převyšuje i pozitivní reflexe ostatních příbuzných Václava II. a vyprávění o její osobě se v podání Petra Žitavského rovná nekonečnému výčtu superlativů.

Druhou a pravděpodobně nejdůležitější příčinou bylo to, že Petr Žitavský byl Eliščiným souputníkem, a dokonce k ní měl velmi blízko, neboť se osobně znali desítky

---

⁸⁶ Její prosby souvisely s postavou Závíše z Falkenštejna.

⁸⁷ Jak bylo nastíněno, Petru Žitavskému z jeho pozice duchovního vyhovovalo, když panovník a jeho rod měl silné postavení, zatímco šlechta byla oslabená.

let (při nejmenším polovinu Eliščina života). Kronikář se zúčastnil poselstva do Římské říše, jehož úkolem bylo sjednat zasnuby Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského. A oba jmenovaní se zajisté museli setkávat se i v následujících letech, kdy Eliška nejrůznějšími způsoby podporovala Zbraslavský klášter.

Zcela nesporný vliv na to, jak autor reflektoval královninu postavu, souvisel se třetím důvodem. Tím byl její vroucí přístup ke Zbraslavskému klášteru, jeho podpora a ochrana. V neposlední řadě mohl hrát roli nelehký životní osud této ženy a kronikářův soucit s ním.

Bezmezný obdiv k dceři Václava II. má mj. za důsledek fakt, že její příběh je na stranách *Zbraslavské kroniky* rozvinut velmi zevrubně, a stává se pro nás tak cenným svědectvím o Eliščině životě. Na druhou stranu evidentní, že autorovy sympatie s dívkou nesouvisely s rodinnou situací, tj. s tím, že byla sirotkem, byť se v průběhu svého vyprávění na tuto skutečnost opakovaně odvolával. Tentýž fakt se totiž týkal také Eliščiných sester, což čtenáři opakovaně nepředkládá, ani je pro to nevelebí.

Jaké charakterové vlastnosti Petr Žitavský na Elišce obdivoval? Z analýzy textu vyplynulo, že oceňoval především její inteligenci, kterou vyzdvihuje opakovaně, dále klade důraz na vlastnosti, jako jsou cudnost, zbožnost, urozenost či spravedlnost⁸⁸. Kronikář v závěru objasňuje, čím si královna získala sympatie jeho samotného dalších mnichů ze Zbraslavi: „*Svou věrností, láskou, milostí a ctností,*“ dále to byly „*znamenité činy, které mužně vykonala, vytrvalost myslí, pokora a moudrost*“. Petr Žitavský stál za všech okolností na straně své královny a nikdy ji nekritizoval.

František Pražský, Beneš Krabice z Weitmile, Přibík Pulkava z Radenína, Jan Marignola a opat Neplach byli kronikáři, jež svá díla tvořili v průběhu vlády Karla IV. Tomu také do jisté míry odpovídá charakter jejich děl, tedy názory a postoje k situaci v Českém království a k vládnoucí dynastii.⁸⁹

Přestože Kunhuta není v díle Františka Pražského vykreslena v pozitivním slova smyslu, explicitní kritika její postavy také chybí. Coby důležitý bod příběhu se jeví líčení o tom, která byla „*zmámena*“ Závíšem. Lze předpokládat, že autor měl k dispozici přibližně tytéž informace jako ostatní kronikáři. Avšak poněvadž jisté

---

⁸⁸ Která, jak sám přiznává, mohla mít neblahé důsledky.

⁸⁹ Podrobněji viz kapitola 2 - *Vývoj kronikářství v Čechách*.

historiky v jeho podání chybí, je pravděpodobné, že některé vypustil či při nejmenším podal tak, aby situace vyústila v Kunhutin prospěch, např. tehdy když líčil, která byla „zmámena“ Závišem. Ve svém vyprávění o Elišce Přemyslovně použil *Zbraslavskou kroniku* jako předlohu, a dokonce si často od Petra Žitavského vypůjčuje slova či celá souvětí. To nelze říci o části, v níž popisoval Kunhutin příběh (sice se příběhy podobají, avšak František nepřejímá celá souvětí od autora *Zbraslavské kroniky*). V jeho podání byla Eliška spravedlivá a zbožná královna s dobrou pověstí a mravy. Když došlo k rozkolu mezi králem a královnou, stál na její straně a obhajoval ji, zatímco jejího muže zatracoval.

Jednoznačně negativní pohled na královnu, jež do Českého království přišla z Uher, ve svém díle přináší Beneš Krabice z Weitmile. „*O životě, smrti a pohřbu královny, totiž vdovy po Otakarovi, je lépe mlčet nežli psát, protože hříšně žijíc po smrti svého manžela [...] jméno i důstojnost po zásluze ztratila.*“ Tato věta zcela vystihuje, jak Kunhutin život a činy Beneš Krabice z Weitmile hodnotil. K Elišce Přemyslovně autor zaujímal opačný postoj. S Kunhutinou vnučkou sympatizoval v průběhu celého svého vyprávění a v nelehkých životních situacích vyjadřoval svůj soucit s ní, a to zejména v situaci, kdy došlo k manželskému odloučení mezi ní a jejím chotěm. Hovoří o ní coby o „*jasné paní*“, která byla zbožná a ušlechtilá.

Obdobná situace nastává při analýze Přibíka Pulkavy z Radenína, jehož dílo i přes faktografické nedostatky reprezentovalo koncepci Karla IV. Kladný postoj ke Kunhutě nezaujímá ani on, třebaže uznává, že po smrti svého prvního chotě se královna nenalézala v lehké životní situaci. I přesto ji ostře kritizuje za to, jak „*obelstila svého dosud mladičkého syna*“. Mistr svobodných umění a chudnický farář v jedné osobě v Elišce Přemyslovně spatřuje sebevědomou a velmi inteligentní panovnici, která v sobě našla odvahu odporovat rozhodnutí korutanského vévody provdat ji za méně urozeného muže. Její moudrost opakovaně vyzdvihuje v jednotlivých příbězích.

V díle Jana Marignoly je znát silná tendenčnost – autor se opakovaně obrací ke Karlu IV., jehož samotného i celý jeho rod opěvuje. Životní situaci Kunhuty Uherské popisuje jako velice tíživou a na rozdíl od většiny předchozích kronikářů ji neobviňuje ani nekritizuje, nýbrž se jí snaží obhájit. A to i v případě, kdy opustila svého velmi mladého syna. Zároveň je jedinečný tím, že v jeho díle není o Eliščině životě převyprávěn jediný příběh. Královna z rodu Přemyslovců zde vystupuje pouze v roli

matky císaře. Misionář italského původu ji přirovnává ke kněžně Libuši, označuje za „*třpytící se hvězdu*“ a nalézá pro ni jen samé superlativy. Ve vyprávění o obou královnách se naplno projevuje jeho neznalost českých dějin.

Opat Neplach je po tak řečeném Dalimilovi druhým kronikářem, který se straní subjektivního hodnocení královny uherského původu. *Stručné sepsání kroniky římské a české* obsahuje útržkovité záznamy a jeho vyprávění není kompletní ani v případě Kunhuty, ani v případě Elišky. V souvislosti s druhou jmenovanou ženou se v jeho díle jedinkrát objevuje kritika, a to tehdy, když ji obviňuje, že společně s Eliškou Hradeckou způsobila mor v zemi.

Závěr

Cílem práce *Obraz českých královen ve středověkých kronikách* byla, jak napovídá název, analýza obrazu dvou českých královen žijících v období vrcholného středověku, a to Kunhuty Uherské a Elišky Přemyslovny. Pro tento účel byla vybrána následující díla: *Kronika tak řečeného Dalimila*, *Zbraslavská kronika* od autorů opatů Oty a Petra Žitavského, *Kronika Františka Pražského*, *Kronika pražského kostela* od Beneše Krabice z Weitmile, *Kronika česká* od Přibíka Pulkavy z Radenína, *Kronika česká* od Jana Marignoly a *Stručné sepsání kroniky římské a české* od opata Neplacha.

Kunhuta bývá v dílech vykreslována jako královna cizího původu, jejímž hlavním úkolem bylo dát svému choti, českému králi Přemyslu Otakarovi II., a jeho zemi dědice trůnu. Poté, co své poslání naplnila a stala se vdovou, vedla podle kronikářů nešťastný život. Žila v nemanželském vztahu, z něhož vzešel nemanželský syn. Autoři dále nelibě nesli, že se svým synem z prvního manželství, pozdějším králem Václavem II., nepokrytě manipulovala.

Zatímco Eliška, která v dětství osiřela, žila téměř příkladným životem. Silně věřící královna, která podporovala Zbraslavský klášter, svému choti povila sedm dětí. V pozdější fázi života sbírala relikvie, prosazovala svatořečení Anežky a dle líčení soudobých kronikářů zůstala svému muži věrná navzdory tomu, že jejich manželství procházelo krizí a manželé žili odděleně.

První otázkou, kterou si tato práce kladla, bylo, kdo z autorů vyzdvihoval a kdo naopak zatracoval tyto dvě ženy, které ve své doby hrály velice důležitou roli? Tak řečený Dalimil se snažil zachytit osudy obou vladařek objektivně. Opat Ota, první z autorů *Zbraslavské kroniky*, ospravedlňuje Kunhutino jednání tím, že jednala pod vlivem svého druhého chotě Záviše z Falkenštejna. Petr Žitavský, druhý autor *Zbraslavské kroniky*, bezmezně obdivoval Elišku Přemyslovnu. Její životní příběh na stranách tohoto díla je popisován prostřednictvím superlativů. Další analyzovaný dobový historiograf, František Pražský, autor *Kroniky*, při svém sepsování vycházel mj. ze *Zbraslavské kroniky* a stejně jako její autor má tendenci Kunhutino nekonvenční jednání obhajovat, zatímco Elišku Přemyslovnu vnímá veskrze pozitivně.

Díla Beneše Krabice z Weitmile a Přibíka Pulkavy z Radenína mají společný pohled na obě vladařky: oba nesouhlasí s jednáním Kunhuty a Elišku naopak vyzdvihují. Autor *Kroniky pražského kostela* však královnu cizího původu za její činy zatracuje, zatímco autor *Kroniky české* se snaží nalézt pochopení pro její chování nelehké životní situaci. Jan Marignola se ve své silně tendenční *Kronice české* taktéž snaží omlouvat jednání první panovnice, zatímco o její vnučce hovoří pouze prostřednictvím slov plných chvály. Poslední analyzovaný kronikář, opat Neplach, se ve svém díle, stejně jako tak řečený Dalimil, pokusil o nestranné vyprávění, avšak jako jediný má vůči Elišce jednu zásadní výtku⁹⁰.

Z analýzy jednotlivých literárních počínů bylo vyvozeno několik dílčích záměrů. Fakt, který je zřetelný bez důkladnějšího rozboru děl, je míra pozornosti, kterou autoři věnovali každé z královen. Většina kronikářů zaměřila svou pozornost zejména na Elišku Přemyslovnu, známou českou královnu pocházející z domácího rodu Přemyslovců. Zatímco Kunhuta Uherská, tedy královna, která se do Čech přivdala, nebyla tak často středem jejich zájmu. Důvodů, proč tomu tak bylo, je více a lze je rozdělit do dvou kategorií: první kategorii tvoří důvody objektivní, druhou kategorií důvody subjektivní.

Na tomto místě je zapotřebí zdůraznit, že každá kronika je především dílo subjektivní. Přesto lze nalézt objektivní důvody, proč se vladařka z rodu Přemyslovců tak často stávala středem zájmu dobových historiografů. Jak již bylo naznačeno, u Elišky svou roli hrálo bezesporu to, že pocházela z českého prostředí a byla známou osobností v rámci království, o čemž svědčí mj. fakt, jak často autoři jejím prostřednictvím opakovaně poukazovali na méně známé osoby. Zároveň tvořila pojítko mezi rodem Přemyslovců, který v Čechách vládl po celá staletí, a nově nastupujícím rodem Lucemburků.

Subjektivní pohled každého z kronikářů závisel na mnoha dalších faktorech. Např. na tom, kolik informací o dané osobě či události autor měl. Neméně důležité bylo také to, zda se osobně setkali, a tedy zda kronikář byl očitým svědkem některých vyprávěných příhod, popřípadě zda je považoval za důležité a hodné převyprávění. Nespornou roli zajisté hrály i případné osobní sympatie či antipatie k dané vladařce či zda daný příběh odpovídal koncepci díla.

---

⁹⁰ Měla zapříčinit vypuknutí morové epidemie.

Jakými ideálními vlastnostmi měla na základě rozboru děl oplývat česká královna? A jaké nedostatky se naopak stávaly terčem jejich kritiky? Odpověď na první vytyčenou otázku lze nalézt ve *Zbraslavské kronice* a literárních počinech Františka Pražského, Beneše Krabice z Weitmile a Přibíka Pulkavy z Radenína. Mezi opěvované vlastnosti ideální královny patřila inteligence, cudnost, zbožnost, pracovitost, urozenost, spravedlnost⁹¹, věrnost, milost, ctnost a dobrá pověst. Dále to byla ušlechtilost a sebevědomé vystupování. V tendenčním vyprávění Jana Marignoly se velebení královny Elišky nezakládá na konkrétních vlastnostech, nýbrž pouze na tom, že byla matkou císaře Karla IV. Uvedené pozitivní vlastnosti v analyzovaných kronikách lze nalézt zejména v souvislosti s osobností Elišky Přemyslovny.

Odpověď na druhou otázku, tedy jaké vlastnosti kronikáři kritizovali, obsahují díla Beneše Krabice z Weitmile, Přibíka Pulkavy z Radenína a opata Neplacha. První uvedený autor zatracoval Kunhutu Uherskou za hříšný způsob života, který vedla po smrti svého prvního chotě. Dle Přibíka Pulkavy z Radenína bylo zavrženíhodné její chování vůči nezletilému synovi, pozdějším králi Václavu II. Opat Neplach byl jediným autorem, který kritizoval Elišku Přemyslovu, a to v situaci, kdy měla způsobit mor v království.

Další otázkou, kterou si práce *Obraz českých královen ve středověkých kronikách* kladla, bylo, jakou roli obě královny hrály ve světě politiky? Jak bylo zmíněno v kapitole *České královny v současné historiografii*, v Přemyslovském rodě nebylo v období vrcholného středověku žádoucí, a tedy ani obvyklé, aby se ženy výrazněji angažovaly ve světě politiky. Přesto je zřejmé, že se o to obě vladařky pokusily. Jak ve svých dílech dokládá opat Ota, František Pražský, Beneš Krabice z Weitmile i Přibík Pulkava z Radenína, Kunhuta Uherská tak činila skrze svůj silný vliv na mladého syna Václava II.

Ve většině děl též lze nalézt svědectví o tom, že nezanedbatelnou roli ve světě politiky hrála ve své době taktéž její vnučka Eliška. To dokládá příběh, v němž za Janem, jejím chotěm, přišli někteří pánové a vyčítali mu silný vliv jeho ženy na jeho politická rozhodnutí. Dle jejich mínění by se namísto toho měla věnovat typicky ženským pracím. Přibík Pulkava z Radenína popisuje příhodu, kdy Eliška dopomohla k sesazení předchozího vládce a jaký vliv měla v hlavním městě království, neboť jí tamní

---

⁹¹ Touha po přílišné spravedlnosti mohla mít dle Petra Žitavského též neblahé důsledky.

měšťané otevřeli brány. Náznačů, jež dokazují politickou angažovanost Kunhuty Uherské i Elišky Přemyslovny, je v kronikách více.

Při analýze jednotlivých děl bylo přihlédnuto k sociálnímu původu kronikáře či politickým okolnostem, pakliže měly na dílo zásadní vliv. Jak bylo předesláno v úvodu, cílem této práce nebylo analyzovat faktografickou úroveň jednotlivých kronik, ani zabývat se stručnými, pro tuto práci nerelevantními zmínkami o královnách.

Použitá literatura

Primární

BLÁHOVÁ, M. (ed.) *Kroniky doby Karla IV.* Praha: Svoboda, 1987. ISBN neuvedeno.

DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila.* Praha: Svoboda, 1977. ISBN neuvedeno.

KUTNAR, F. – J. MAREK. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: odpočátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-402-2.

LEHÁR, J. *Česká literatura od počátků k dnešku.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-308-8.

LENDEROVÁ, M. - B. KOPIČKOVÁ - J. BUERŠOVÁ - E. MAUER. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-988-1.

LENDEROVÁ, M. a kol. *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století.* Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0375-6.

MOCNÁ, D. – J. PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů.* Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

NOVÁK, A. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny.* Brno: Atlantis, 1995. ISBN 80-7108-105-1.

SOMMER, P. - D. TŘEŠTÍK - J. ŽEMLIČKA. *Přemyslovci budování českého státu.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-352-0.

VAŇKOVÁ, M. *Postava krále Přemysla Otakara II. v českých kronikách - historie a literární fikce.* Diplomová práce, 2015. ISBN neuvedeno.

Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae. Praha: Svoboda, 1976. ISBN neuvedeno.

ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-759-8.

ŽEMLIČKA, J. *Století posledních Přemyslovců.* Praha: Panorama, 1986. ISBN neuvedeno.

Sekundární

DAŇHLELKA, J. (ed.) *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila (2)*. Praha: Academia, 1988. ISBN neuvedeno.

LE GOFF, J. (ed.) *Muži a ženy středověku*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-377-1.

PERNOUDOVÁ, R. *Žena v době katedrál*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-544-5.

ŠUSTA, J. *České dějiny II./I. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. Praha: Jan Laichter, 1935. ISBN neuvedeno.

VANÍČEK, V. *Velké dějiny zemí Koruny české III. 1250-1310*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-433-6.

Přílohy

Seznam obrazových příloh

Příloha č. 1 – Vyobrazení Kunhuty Uherské v rukopisu *Zbraslavské kroniky* (r. 1393)⁹²

Příloha č. 2 – Rekonstrukce náhrobku Kunhuty Uherské⁹³

Příloha č. 3 – Donace Kunhuty Uherské pro brněnský klášter dominikánek (r. 1269)⁹⁴

Příloha č. 4 – Vyobrazení Elišky Přemyslovny v jihlavském rukopisu *Zbraslavské kroniky*⁹⁵

Příloha č. 5 – Žalozpěv Petra Žitavského nad smrtí Elišky Přemyslovny⁹⁶

Příloha č. 6 - Letecký pohled na Zbraslavský klášter⁹⁷

Příloha č. 7 - Detail rodokmenu posledních Přemyslovců⁹⁸

---

⁹² ŽEMLIČKA, J. *Století posledních Přemyslovců*. Praha: Panorama, 1986. zadní strana přebalu.

⁹³ SOMMER, P. - D. TŘEŠTÍK - J. ŽEMLIČKA. *Přemyslovci budování českého státu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 324.

⁹⁴ Tamtéž. s. 517.

⁹⁵ Tamtéž. s. 538.

⁹⁶ *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*. Praha: Svoboda, 1976. s. 380–382.

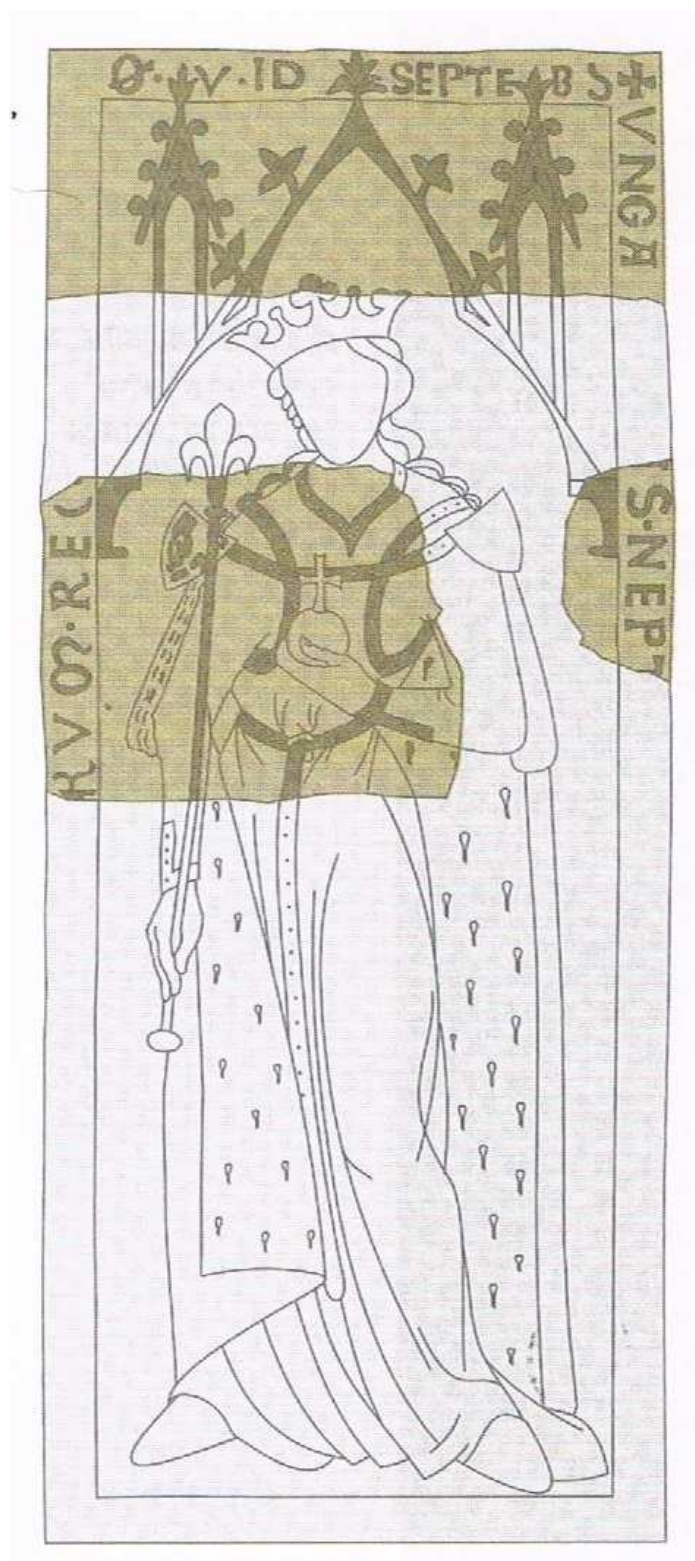
⁹⁷ https://cs.wikipedia.org/wiki/Zbraslavsk%C3%BD_kl%C3%A1%C5%A1ter#/media/File:Zbraslav.jpg (odkaz platný k 10.12.2016).

⁹⁸ ŽEMLIČKA, J. *Přemyslovci jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. s. 40–41.

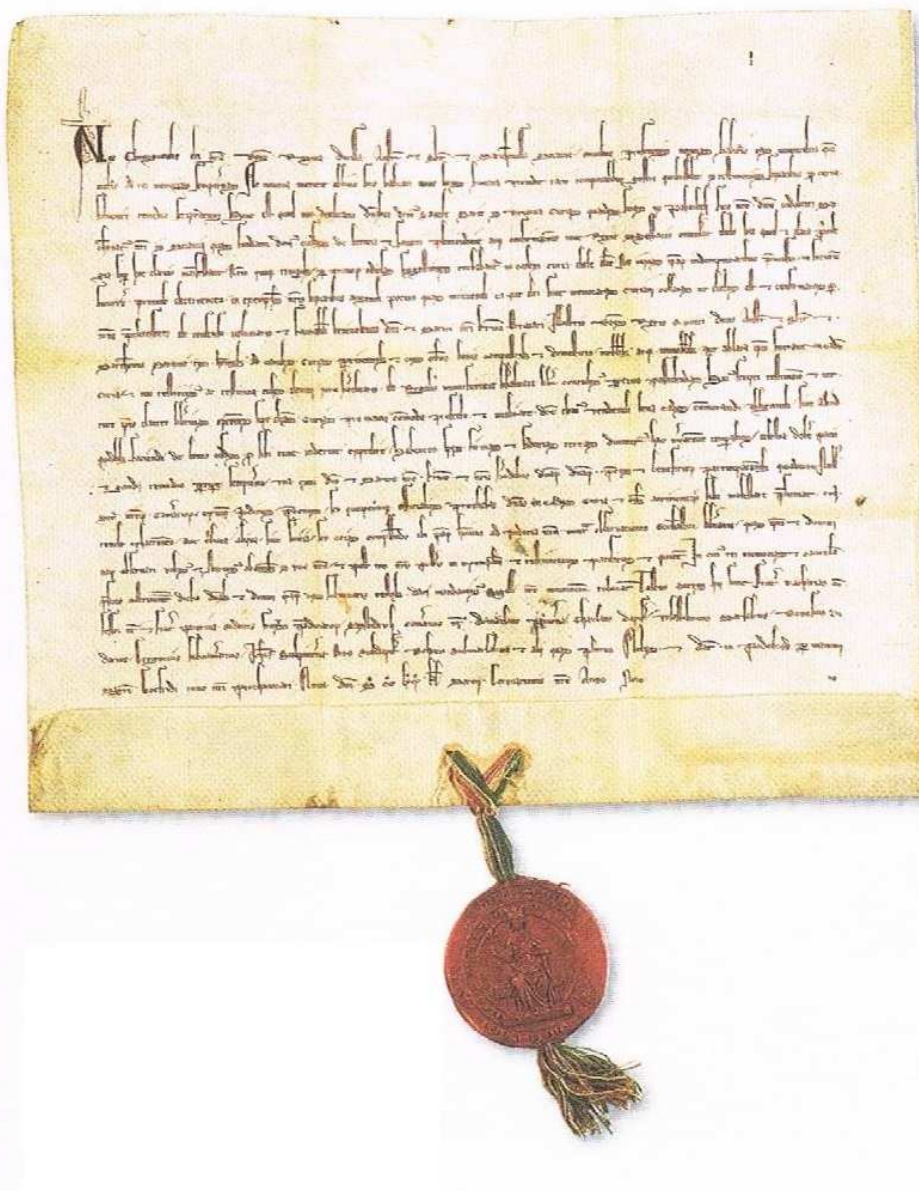
Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

Příloha č. 5

Žádám, kdož stojíte zde, hle, smutné ty verše tu čtete:
Léta tisícího třístého a třicátého,
s radostí, doufám, se vrací duch královny Elišky k tomu,
který ho dal, a odtud již odchází, ale zde v hrobě
urozené tlí tělo, kdež zároveň její jsou kosti.
Žezlo království dvou ta královna nosila, přitom
hraběnkou lucemburskou a markraběnkou též byla.
Nastala doba pláče a lkání a hovorů smutných,
v těchto hodinách smrt nám podnět k bolesti dává.
Leží, hle, před námi zhaslá a leží spoutána smrtí.
Oslavy, chvály a slávy, ach, mohly veškery ženy
nabyti od ní: vždyť byla jí vzdálena poskvrna klamu.
Přeslavný paprsek, květ a okrasa, ozdoba paní
byla v království Českém, jsouc poslední královnou českou.
Poslední jiskra rodu v ní byla by zhynula, kdyby
tak byla zemřela však, že život by nebyla dala
synům a dcerám. Však pro ně být chválena zaslouží právem.

Bůh ji však neopustil, neb patero zrozených dítek
nechala po sobě zde, jež mají teď vrchností vrchol,
a dvě zemřelé též, jež spojeny s ní jsou zde blízko.
Abys se více modlil, věz také, že čtyři zde sestry
se dvěma bratřími leží a rovněž s královským otcem.
Chvějí se ústa, lká srdce, když neblahá smrt tuto matku,
jakož i ochránkyni teď celému národu bere,
kteroužto mnohou ctností Bůh obdařil, jakož i blahem.
Z rodu ač vznešeného se zrodila, nebyla hrdá,
osoby pokorné, nízké a ty, jež tak bezcenné byly,
před světem opovržené, svým srdcem příjemným měla
v oblíbě. Protože s nimi se sdružila, skropil ji rosou
Hospodin. Strávila rádně čas celého života svého.
Četla neb modlila se, jsouc činná i rukama svýma,
neboť ozdobu mnohou též zchystala ke službě Páně.
Tohle i tento dům vždy dokázat, dosvědčit může,
neboť jej milovala, jej chránila, pozvedla k výši,
druhou jsouc zakladatelkou, a přála mu více než matka.
Bývala místo otce mu v čele i v úloze matky.
Kdopak to bude teď konat, kdo bude teď sirému domu
opatrovníkem? Však věřím, že ten to zařídí dobře,
který daruje vždy jen to, co veskrze dobré.
V umění dobroty ona jak Marta dovedla sloužit,
často, když rozjímal, též úkol Marie zbožné
nesla. Mravy ženské a to, co směřuje k žiti
rádnému, důstojnému, to mívala ze zkušenosti.
Abych dosvědčil pravdu: i Jitkou i Esterou byla.
Pokornou mysl a stálou i věrnou a moudrou vždy v sobě
nosila ve všech skutcích, jež dovedla udatně provést.
Skutkem to zjevila často: když klášterní bratří a mniši,
jeptišky přítomni byli, jí větší přinesli radost
nežli zástupy šlechty, jež v městě se shromažďovaly.
Takovou měla mysl, že chtěla se jeptiškou státi;
kdyby jí možno to bylo, to byla by provedla žijíc.
Jeptiškám, pokud mohla, se ve slovech, v oděvu, stravě
snažila přizpůsobovat, neb jeptišky v oblíbě měla,
po otci pak i to, že v lásce mívala kněžstvo.
Právem královně této já vzdávám chválu, neb chvála
na konec vždy se pěje. Všem nám se zjevilo, kdož jsme
byli tam shromážděni, že dobře opouští život,
vyznavši hříchy a jista, že dosáhne života v nebi.
Pevně se článků víry jak světla denního v smrti
držela. Nebeské brány nechť před ní se otevrou nyní!
Odvrát, laskavý Kriste, vše od ní, cožkoli smutné.

Tebe, Maria, prosím, ty královno milosrdenství
slavná, královně této svůj olej léku rač dáti!
Mírněji pomaž ji a k sobě pak přidruž již čistou,
Václave dobrotivý, ty vévodo koruny, zbožný
mučedníku, k nebi ji přidruž, zrozenou z tvého
kmene! Smrt smutná ji loupí, když lid tvou oslavu slaví.
Vyplň to na mé prosby: ať všechna jí ustoupí obtíž,
aby se radovat mohla a s tebou v nebi se spojit.
Vás pak, jasní světci, vy milí Pánu, vás prosím:
dejte královně této svou útěchu zároveň. Amen!
Vzpomeň si, toto až přečteš, i ty že jedenkrát zemřeš.

Příloha č. 6

Příloha č. 7

